

Komparace českých pravicových stran: ODA a KDS na počátku 90. let

Bakalářská práce
Politologie

Vladimír Hanáček

Vedoucí práce: PhDr. Jan Bureš, PhD.

Konzultant: RNDr. Josef Musil, PhD.

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

2008/2009

Prohlašuji tímto, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

Tuto práci věnuji památce dvou významných členů ODA a KDS: ing. Viktora Dobala a ing. Ivana Dejmala, kteří předčasně zemřeli ve stejný den- 6.února 2008.

Vladimír Hanáček

Úvod:

Občanská demokratická aliance i Křesťanskodemokratická strana sehrály na začátku 90. let 20. století důležitou roli při formování českého stranického systému a podstatnou měrou rovněž ovlivnily parlamentní i vládní politiku v čase zásadních společenských, politických i ekonomických změn, pro něž se vžilo označení „transformace“. Obě strany měly své zástupce ve vládě ČR v prvním i druhém volebním období po roce 1990. Přesto se ale reálné možnosti postavení obou subjektů ve formujícím se stranickém systému zdály být od začátku značně omezené, čehož si zástupci obou stran byli dobře vědomi, a tak se obratným taktizováním snažili obhájit získané pozice. Obě strany z právního hlediska dnes již neexistují, přesto jejich institucionální zánik nebyl identický. Zatímco ODA působila po svém politickém pádu na počátku roku 1998 coby samostatný subjekt i nadále a s výjimkou období působení v rámci Čtyřkoalice zůstala stranou marginální, KDS se z institucionálního hlediska již v polovině 90. let sloučila s Občanskou demokratickou stranou a někteří její politici sehrávají dodnes významnou roli na české politické scéně. To ovšem platí i o některých jednotlivcích z řad ODA, kteří stranu opustili a připojili se k některé z etablovaných stran. Bývalé členy ODA i KDS tak dnes najdeme v řadách jak ODS, tak KDU-ČSL. V širší perspektivě je však působení ODA a KDS zajímavé z několika důvodů. Obě strany vznikly z hodně podobného personálního zázemí- prostředí křesťansky orientovaného disentu. Z tohoto prostředí se rekrutovaly hlavní paradigmatické osobnosti, které jsou vnímány jako „otcové- zakladatelé“ obou stran. Právě podle jejich dobových vyjádření si tyto dvě strany byly velmi blízké. Přesto byl mezi nimi zásadní ideově- politický rozdíl, který předurčil i jejich budoucí postavení v českém stranickém systému. Zatímco ODA sama sebe definovala jako subjekt sekulárně konzervativní a „občanský“, KDS se explicitně přihlásila ke křesťansko- demokratické orientaci. Tím byly předurčeny možnosti, ale zároveň také limity obou stran v historickém kontextu vývoje českého politického stranictví. Obě strany se přihlásily k politické pravici, avšak v ideově- politickém prostoru, který obsadily, zůstaly po celou dobu své existence pouze vedlejšími póly. Rozdílná je rovněž jejich systémová relevance z hlediska konfigurace stranického systému, kde se ODA podařilo na nějakou dobu získat postavení samostatného vedlejšího pólu v prostoru „občanské“ pravice, zatímco KDS získala své parlamentní zastoupení vždy v rámci koalic, a tak její samostatná systémová relevance je z tohoto důvodu nanejvýš sporná. Toto jsou v nástinu základní náměty, které je možno považovat za motivaci k úvaze nad rozdíly, shodami či podobnostmi ODA a KDS v komparativní perspektivě, a které nám umožní základní východiska při definici vhodných kritérií pro srovnání. Těmi bude především srovnání programatiky obou stran, dále vnitřní struktura a v neposlední řadě i

zapojení do rámce českého stranického systému první poloviny 90. let. Vzhledem k sebedefinici obou stran coby subjektů pravice je však třeba nejprve stručně nastínit tradice české pravicové politiky v širší časové perspektivě od dob první strukturace politického stranictví v Českých zemích na konci 19. století, podchycení ideových i vývojových tradic a jejich relevance po pádu komunistického režimu v roce 1989. Tomuto nástinu bude věnována první kapitola. Druhá kapitola pak pojedná o první fázi vývoje českého stranického systému v první polovině 90. let s důrazem na pravou část stranicko- politického kontinua a zároveň zde zvážíme možnosti určení typu systému v perspektivě typologie stranických systémů Giovanni Sartoriho. Nosnou částí práce pak bude samotná komparace obou stran, přičemž jako základní časové vymezení bude zvoleno období od vzniku obou stran na sklonku roku 1989 až po zánik KDS jejím sloučením s ODS 31.3.1996. Další vývoj ODA až do jejího úplného zániku 31.12.2007 pak bude nastíněn ve vztahu k úvaze o dlouhodobějším významu obou stran pro český stranický i politický systém.

Základními zdroji informací se nám vedle tištěných pramenů stane k problematice ODA především souborná práce Milana Hamerského a Petra Dimuna *Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999*, jež obsahuje vedle historiografických popisů rovněž úplné znění základních programových dokumentů strany. K problematice KDS jsme pak nutně konfrontováni s nepříliš obsáhlou heuristickou základnou. Tu nám mohou představovat snad jen analýzy Jakuba Šedo či Ladislava Mrklase k tomuto tématu. Fakta souvisící s vývojem KDS na české politické scéně je možno čerpat rovněž z obsáhlé dobové kroniky *Budování státu, 1990- 1996*. K obecnějším otázkám tradic české pravicové politiky i vývoje českého stranického systému je možno využít odborné práce Petra Fialy, Maxmiliána Strmisky, Pavla Pšejji, Jiřího Kunce, Jany Čechurové a dalších. K tématu Občanského fóra pak práce Jana Bureše.

Fundamentálním cílem komparace by tedy mělo být zodpovězení otázky, nakolik lze vývoj obou pravicových stran vnímat v širším dějinném, ideovém i systémovém kontextu jako pochopitelný, nakolik se oběma stranám podařilo naplnit cíle, které jim jejich zakladatelé vložili do vínku a nakolik zásadně ovlivňovaly či prostřednictvím svých někdejších členů stále ovlivňují dění na české politické scéně.

Ve Strakonících, 20.4.2009
Vladimír Hanáček

Tradice české pravicové politiky ze systémového a ideově- politického hlediska:

Při úvaze o vývoji české politiky v pravé části lineární osy stranicko- politického kontinua jsme nutně konfrontováni s několika složitostmi. Zprv je nutné definovat, jak rozumíme vůbec pojmu „politická pravice“. Tento pojem může být definován pozitivně, tj. jako politický proud, kladoucí důraz na tradici, obhajující dosavadní sociální diferenciaci a vládu elit, kladoucí důraz na vládu zákona, nezávislé soudy, tržní principy v ekonomické a princip rovnováhy sil v zahraničně- politické oblasti. Takovýto výklad by však byl nadmíru obecný¹ a nezohlednil by podstatné vývojové distinkce, kterými pomyslný prostor z ideového i historického hlediska prošel za posledních 160 let. Tyto distinkce jsou pak dále podmíněny rovněž geograficky. Je tak možno k definici přistoupit i negativním způsobem a určit rozlišovací kritérium, na bázi kterého lze lépe vymezit rozdíl mezi politickou pravíci a politickou levíci. Italský politolog Norberto Bobbio v této souvislosti uvádí pojem rovnosti jako nejvhodnější kritérium pro rozlišení těchto dvou proudů právě na bázi toho, jak tento pojem vnímají. Napětí mezi normativním uchopením pojmů přirozené a sociální nerovnosti tak činí v základě politickou levici odlišnou od pravice, jež je charakteristická v tomto směru odmítáním experimentů a sociálního konstruktivismu.² V tom se Bobbio shoduje s tezí Rogera Scrutona o neoriginalitě pravice. Ladislav Mrklas pak upozorňuje na individualistický charakter pravice, který způsobuje její fragmentaci. Právě v této souvislosti vystopovává Mrklas ve své přednášce na konferenci Křesťanské a liberálně- konzervativní strany ve střední Evropě, konané v Praze dne 19.3.2009,³ dějinně podmíněný duální až triální charakter české politické pravice. Tím se již dostáváme k druhému bodu, a tím je specifčnost vývoje pravicové politiky v českém jazykovém prostoru. Jiří Kunc připomíná konstituování nejdůležitějších štěpení v české společnosti v rámci habsburské monarchie v kontextu pojetí „cleavages“, jak je definoval Stein Rokkan⁴. Na centrálním místě ve Vídni dochází po roce 1848 k projevům štěpení centrum/periferie v podobě opozice mezi křesťany a liberály (složených z pangermánského hnutí a průmyslových skupin), a na vlastní periferii impéria (v Praze) pak ve štěpení centrum/periferie dochází ke konfliktům, mobilizovaným kolem pólu výrazně sekularizovaného a urbánního. Povaha těchto konfliktů bude později určovat podobu štěpení i v nástupnických státech po pádu impéria, přičemž zásadním kritériem je zde větší či

¹ Můžeme konstatovat, že by tak bylo dosaženo definice pravice pouze zúženě v pojetí konzervatismu, jenž pochází z pera Edmunda Burka.

² Srov. Bobbio, Norberto: *Levice a pravice*, CDK, Brno, 2003, s. 86- 94

³ Zvukový záznam Mrklasova referátu, nazvaného *Dualita polistopadové české pravice*, je možno vyslechnout na: <http://www.cevroinstitut.cz/component.php?cocode=article&arid=172>

⁴ Srov. Rokkan, Stein- Lipset, Seymour Martin (eds.): *Party Systems and Voter Alignments*, The Free Press, New York, 1967, s. 10- 26

menší časový odstup mezi národní a průmyslovou revolucí v rokkanovském duchu.⁵ Jiří Kunc dále připomíná zjištění Lubomíra Brokla, který definoval čtyři hlavní proudy v české politice, které v duchu setrvačnosti historických štěpení můžeme považovat dodnes za základ českého politického spektra: 1) proud národně- liberální, spolupracující s historickou šlechtou a katolictvím, 2) radikálně demokratický, spolupracující se socialisty, 3) slabší, elitární konzervativní proud teritoriálně vlastenecký, 4) sociálně demokratický, jenž je však spojen až s pozdější fází industrializace.⁶ Za základ české pravicové politiky lze nepochybně považovat proud národně- liberální. Tento proud, který v podobě české měšťanské politiky 2. poloviny 19. století je v podstatě projevem české politiky jako takové, je ve středoevropském prostoru nepochybně specifický svým spíše občanským, než primordiálně národním charakterem, zdůrazňujícím především otázku historického práva Zemí Koruny české a požadavek federalizace habsburské monarchie. Tento proud je však charakteristický rovněž svou vnitřní heterogenitou a nejpozději od vzniku Národní strany svobodomyšlné roku 1874 se v tomto prostoru zakládá pozdější symptomatický duální charakter české pravice. Ladislav Mrklas vidí v této podvojnosti podobnost s dualitou: konzervativci vs. liberálové v anglosaském prostoru.⁷ Pozdější nástup masových stran, vznik táborové politické kultury a především rozšíření všeobecného volebního práva pak znamená nástup nových politických formací, definovaných na bázi pevných subkulturních či stavovských identit. V českém prostředí tak dochází k oslabení a později praktickému zániku konzervativního politického proudu zemské státoprávní šlechty, ale naopak dochází ke konstituování stavovského proudu českého agrarismu, a také k nástupu katolického „sloupu“, který v českých zemích vedle řady spolků a společenských organizací představovaly od 90. let 19. století především dva základní proudy politického katolicismu: katolicko- národní a křesťansko- sociální. Nástup obou těchto proudů lze nahlížet jako výsledek socio- demografických změn v pozdní fázi industrializace.⁸ Z těchto proudů se konstitovaly tři základní politické proudy, které představují politickou pravici v období první Československé republiky: 1) proud agrární, resp. stavovský, reprezentovaný agrárníky a živnostníky, 2) katolický, reprezentovaný jednotnou Československou stranou lidovou a 3) občanský, reprezentovaný národními demokraty. Přestože specifičnost českého prostředí, daná téměř totálním příklonem většiny politické

⁵ Kunc, Jiří: Stranické systémy v re/konstrukci, SLON, Praha, 2000, s. 165

⁶ Tamtéž, s. 166

⁷ Mrklas, Ladislav: c.d.

⁸ Vliv encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum* a sociální nauky katolické církve coby reakce na „dělnickou otázku“ na formování se stran politického katolicismu je všeobecně znám. Srov. např. Fiala, Petr- Foral, Jiří- Konečný, Karel- Marek, Pavel- Pehr, Michal- Trapl- Miloš: Český politický katolicismus 1848- 2005, CDK, Brno, 2008, s. 14

reprezentace po roce 1918 k sociálně reformním požadavkům, který způsobil, že ty vrstvy, kterým tato poloha nekonvenovala, zůstaly prakticky bez politické reprezentace, v mnohém problematizuje zařazení těchto ideově- politických proudů na pravici, konzervativní ideový základ programatiky těchto stran se zdá být nezpochybnitelný.⁹ Vertikální integraci (jakkoliv v případě národních demokratů je tato teze v mnohém sporná) těchto „sloupů“ je navzdory četným secesím podle Petra Fialy možno označit za „segmentovaný pluralismus“, jak ho definoval V. Lorwin. Zároveň též odpovídá zmíněné teorii „cleavages“, definované S. Rokkanem a S. M. Lipsetem.¹⁰

Faktická likvidace „občanské“ pravice po roce 1945 značně problematizuje jakékoliv úvahy o kontinuitě české pravicové politiky po roce 1989. V západní Evropě dochází v druhé polovině 20. století k postupnému zániku „sloupové“ politické kultury masových politických stran a k nástupu „všelidových“ subjektů (catch- all parties). Pro strany české „občanské“ pravice po roce 1989 to znamená v podstatě budovat svou politickou identitu i organizační bázi na „zelené louce“. Zároveň dochází v souvislosti s proměnou sociální struktury společnosti k zániku stavovsky definované politické subkultury. Naproti tomu existence organizační struktury ČSL v rámci Národní fronty i po únoru 1948 umožňuje jistým způsobem zachovat původní konfesijně definovaný katolický „sloup“ a navíc ho reprodukovat v čase. Vzhledem k vnitropolitickým poměrům však nebylo ČSL umožněno, aby výrazněji reflektovala proměny, kterými v druhé polovině 20. století prošly v západní Evropě ty politické strany, které kdysi reprezentovaly politický katolicismus. Tyto faktory zásadním způsobem ovlivnily situaci po roce 1989 v rámci vytvářejícího se stranického systému v pravé části politického spektra, a zároveň určily možnosti a limity stran, které se k těmto ideově- politickým pozicím přihlásily.

Typologické zařazení českého stranicko-politického systému první poloviny

90. let 20. století:

Zaměříme-li nyní pozornost na vývoj českého systému politických stran v první polovině 90. let obecně, je namístě pokusit se jeho povahu zařadit na základě klasických typologií. Na uvedenou otázku se pokusilo odpovědět již několik analytiků a je třeba konstatovat, že jejich závěry zdaleka nejsou jednoznačné. Naopak. Uvedení autoři poukazují na celou řadu problémů, které takovouto typologizaci ovlivňují. Jedná se především o výše nastíněné záležitosti kontinuity či diskontinuity historicky zažitých způsobů politické identifikace a

⁹ Srov. Čechurová, Jana: Česká politická pravice, NLN, s.r.o., Praha, 1999, s. 5- 6

¹⁰ Fiala, Petr: Katolicismus a politika, CDK, Brno, 1995, s. 173

vůbec vztahu společnosti a politického systému, jakož i otázky podoby stranického systému, především počtu a povahy aktérů, jejich systémové konfigurace i vzorců jejich interakcí. Klasickou typologií stranického systému je koncepce italského politologa Giovanni Sartoriho. Ta je také nejčastěji v této věci využívána analytiky v českém prostředí. Pavel Pšeja upozorňuje především na důležitou diferenci mezi třídou a typem, respektive mezi klasifikací (třídění prováděno podle jednoho kritéria) a typologií (třídění prováděno podle více kritérií). Totéž podle Pšeji platí i pro rozlišení mezi formátem a typem, což znamená především rozlišit, který z uvažovaných aktérů může být považován za relevantního. Podle Sartoriho je relevantní stranou ta strana, která disponuje alespoň jednou z podmínek: „vyděračský“ potenciál či koaliční potenciál. To má podle Sartoriho podstatný vliv na podobu stranické soutěže, změny směru fungování systému atd.¹¹ Z hlediska samotných typologií vyděluje Sartori dva hlavní typy pluralitní stranické soutěže: polarizovaný a umírněný pluralismus. Tyto dva typy potom Sartori aplikuje na základě dvou proměnných: počtu relevantních stranických aktérů a ideologické vzdálenosti mezi relevantními aktéry.¹²

Problémy, které se objeví při snaze český stranický systém ve sledovaném období typologizovat, spočívají především v jeho vývojových charakteristikách. Do prvních svobodných voleb v červnu 1990 se během několika měsíců objevilo velké množství nových politických subjektů, nebyla jasná relativní pozice aktérů ani vzorce jejich interakcí, a tak o systém v pravém slova smyslu vlastně nejde, neboť ten předpokládá alespoň minimální uspořádanost. Podle Pavla Pšeji lze však tuto neuspořádanost také chápat jako zárodky systému, a tak by se mohlo podle Sartoriho typologie jednat o atomizovaný pluralismus, jenž je charakterizován především irelevancí počtu aktérů a velmi slabým vlivem interakcí.¹³ Volby 1990 znamenaly krystalizaci systému jako takového a ustavily verifikovatelný počet jeho aktérů. Celá nová konfigurace však byla inherentně nestabilní, především pro neustálý charakter interakcí a omezenou schopnost reprodukce daného stranicko-politického uspořádání. Celá tato situace volbami zdánlivě zjednodušeného formátu systému byla totiž komplikovaná fenoménem „zdvojeného“ pluralismu, jenž byl charakterizován jednak počtem čtyř úspěšných subjektů ve volbách do ČNR, ale také bytostnou vnitřní heterogenitou nejsilnější formace: Občanského fóra. Následná vnitřní diferenciací a rozpad OF přinesly konec tohoto „zdvojeného“ pluralismu, ale také znamenaly proměnu sestavy parlamentních

---

¹¹ Pšeja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005, s. 135- 136

¹² Detailní popis obou typů viz např. Klíma Michal: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Radix, Praha, 1998, s. 170- 175 či Fiala, Petr- Strmiska, Maxmilián: Teorie politických stran, Barrister a Principal, Brno, 1998, s. 152- 173

¹³ Opcit., s. 142- 143

stran, jejich vlastností a poměru sil.¹⁴ Rekonfigurace politických stran, zastoupených v České národní radě, znamenala zaprvé oslabení volbami vytvořené polarity mezi OF coby všelidovým demokratizačním „antistranickým“ hnutím, a izolovanou KSČM, nacházející se na periférii systému. Nástupnické formace OF (ODS, ODA a OH) lze jen ztěžji považovat za hlavní póly systému. Navíc levicové součásti OF (Obroda, Klub sociálních demokratů OF) byly v dalším období začleněny do ve volbách neúspěšné ČSSD, což znamenalo dosažení jejího parlamentního zastoupení mimovolební cestou. Naopak stabilní postavení si i nadále udržovala Československá strana lidová, a to i navzdory postupnému rozpadu původní koalice KDU, který znamenal i emancipaci KDS od ČSL a s ní spojenými politickými formacemi. Tento trend tak znamenal jasné nasměrování vývoje českého stranického systému k multipartismu, jenž byl potvrzen druhými svobodnými volbami v červnu 1992. Profilování volebně- politických opcí v předchozím období tak přineslo novou povolební konfiguraci stranických aktérů. Fáze vývoje českého stranického systému, vymezená volbami 1992 a 1996 tak znamená stabilizaci formátu stranického systému, který již umožňuje standardní typologické hodnocení. Po volbách se také objevila první „regulérní“ koaliční formule, založená na spolupráci stran pravicové orientace (ODS-KDS - ODA - KDU-ČSL).¹⁵

Pokusme se tedy nyní posoudit podobu českého stranického systému ve vývojové fázi 1992-1996 ze Sartoriho perspektivy. Vyjděme z apriorního předpokladu, že podoba českého stranického systému se v tomto období nejvíce blíží Sartoriho typu polarizovaného pluralismu. Tato teze je samozřejmě velmi rozporuplná, ale při detailní analýze se můžeme pokusit toto stanovisko v konkrétních aspektech alespoň částečně potvrdit.

Giovanni Sartori vymezil celkem osm znaků polarizovaného pluralismu:

- 1) přítomnost relevantních antisystémových stran
- 2) dvoustranné opozice
- 3) obsazený metrický střed systému jednou stranou či skupinou stran
- 4) polarizace systému (jakožto syntetizující charakteristika)
- 5) převládání odstředivých sklonů nad dostředivými
- 6) ideologické rozstrukturování
- 7) přítomnost nezodpovědných opozicí
- 8) politika trumfování (nabízení stále více než druhí).¹⁶

---

¹⁴ Fiala, Petr- Strmiska, Maxmilián: Systém Politických stran v letech 1989- 2004, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1364

¹⁵ Tamtéž, s. 1368

¹⁶ Sartori, Giovanni: Strany a stranické systémy, CDK, Brno, 2005, s. 136- 145

Ve volbách 1992 uspělo v případě ČNR celkem osm politických subjektů, z toho šlo o pět samostatně kandidujících politických stran a tři volební koalice. Numerické kritérium počtu relevantních aktérů tak hovoří jasně ve prospěch polarizovaného pluralismu. Z dalších charakteristik je pak naplněna rovněž účast dvou relevantních aktérů, které představují minimálně „odcizenou“ neloajální či přinejmenším semiloajální opozici vůči systému jako takovému, namnoze zpochybňujících jeho legitimitu, a to v podobě KSČM a SPR-RSČ. Tím je splněna i další podmínka existence bilaterální opozice, představované stranami, které mají blíž k vládě, než k sobě navzájem, obě však stojí na periferii systému na opačných koncích. S ohledem na vývojové charakteristiky tohoto období však již v tomto případě vyvstávají první komplikace. KSČM totiž ve volbách 1992 kandidovala jako součást koalice *Levý blok*, kterou společně s ní vytvářela ještě *Demokratická levice ČSFR*. Po změně ve vedení KSČM na sjezdu v červnu 1993 však dochází k secesi reformně orientovaných členů strany kolem J. Ortmana a M. Stiborové, kteří vytvářejí stranu stejného názvu jako původní koalice. Poslanci, kteří se i nadále hlásili ke KSČM, tak vytvořili vlastní poslanecký klub, do kterého však odešlo jen deset poslanců, což notně oslabilo akceschopnost strany v politických procesech. Volby 1996 však přinesly potvrzení KSČM coby vedlejšího pólu na levici, i nadále v politické izolaci. Naopak LB, který do té doby představoval na základě volebních výsledků v podstatě dominantní pól na levici, v těchto volbách propadl.¹⁷ Tím se dostáváme k druhé charakteristice, a to je skutečnost nesourodosti obou pomyslných hlavních pólů systému. Zatímco vítězná ODS (v koalici s KDS, která se s ní v průběhu volebního období sloučila) se ukazovala nejen jako hlavní pól na pravici, ale také stále více jako strana všeobjímající¹⁸, KSČM (v koalici LB) jako pomyslný hlavní pól na levici i nadále zůstává v izolaci, na čemž nic nemění ani snaha představitelů LB o emancipaci a zaujetí prosystémového stanoviska. Přeskupování poslanců v průběhu volebního období mezi jednotlivými tábory, jakož i proliferace politických aktérů v souvislosti s rozpadem koalice LSU a moravistického hnutí HSD-SMS však značně znepřehledňuje stranické spektrum v průběhu volebního období, čímž tyto úvahy značně ztěžuje. V tomto ohledu je především důležité upozornit na sílící pozici ČSSD, stále více se sebedeklarující jako jediná relevantní opozice vůči vládě, což znamenalo v systémové rovině posilování polarizace, stvrzené volbami roku 1996. Ta tak sebrala půdu pod nohama opozici antisystémové.¹⁹ Tím se však již dostáváme ke skutečnostem, kterými se

---

¹⁷ Srov. Pšeja, Pavel: *Stranický systém České republiky*, CDK, Brno, 2005, s. 99- 111

¹⁸ Tamtéž, s. 144

¹⁹ Srov. Fiala, Petr- Strmiska, Maxmilián: *Systém Politických stran v letech 1989- 2004*, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: *Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004*, Doplněk, Brno, 2005, s. 1375

podoba a vývojové tendence českého stranického systému ve sledovaném období od polarizovaného pluralismu odlišují. Jde především o skutečnost převládání dostředivých tendencí nad odstředivými, což znamená posilování především těch pólů systému, které vykazují prosystémové charakteristiky (ČSSD). Navíc pomyslný lineární střed systému zůstává po celé období prakticky neobsazen, neboť v jeho průběhu nedochází ke změně koaličních formulí, což vylučuje faktor periferního přesahování koaličních vlád, a systém zřetelně vykazuje silné dostředivé tendence, které se naplno projevují především v dalším období (v případě ČSSD a stále zřetelněji i KDU-ČSL). Navíc je v dalším období posílen trend etablování bipolární konfigurace alternativních koalic.²⁰ S faktorem dostředivých tendencí souvisí také malá ideologická vzdálenost mezi relevantními aktéry systému.

Tyto skutečnosti, stejně jako snížení počtu relevantních aktérů po volbách roku 1996 na šest, znamenaly výrazné oslabení prvků polarizovaného pluralismu v českém stranickém systému, a navzdory přítomnosti odcizených nelojálních subjektů přinesly tyto volby charakteristiku, jež převrátila většinu prvků systému na stranu umírněného pluralismu.

Hnutí za občanskou svobodu- společný „předek“ ODA i KDS:

Počátky organizační činnosti pozdějších představitelů obou stran leží hluboko v 70. letech, kdy filozof Jan Patočka kolem sebe soustředil skupinu mladých intelektuálů, jenž na „bytových seminářích“ diskutovali nad filozofickými tématy, jež umožňovaly v atmosféře normalizačního režimu účastníkům tříbit svobodného ducha a kritické myšlení. Myšlenková trst', získaná v tomto prostředí se pak později stala důležitým nástrojem organizované akce, vystupující proti stávajícím společensko- politickým poměrům v Československu pro kterou se postupně vžil souhrnný název- „disent“. Nejvýznamnější občanskou iniciativou je pochopitelně Charta 77, která se především zabývala problematikou lidských a občanských práv, ale postupně začala zaujímat stanoviska k celé paletě problémů československé společnosti- ekologii, ekonomii, zdravotnictví, školství, kultuře, sociální péči atd.²¹ Prostoru Charty 77 bylo ideově mimořádně heterogenní. Navíc po Patočkově smrti se začaly skupinky intelektuálů, organizujících „bytové semináře“ postupně osamostatňovat. V roce 1978 založil Daniel Kroupa vlastní seminář pro mladé filozofy, nazvaný Akademie, do něhož začal později

---

²⁰ Pšeja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005, s. 145

²¹ Hlušičková, Růžena- Císařovská, Blanka: Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989, Maxdorf, Praha, 1994, s.9

docházet i tehdejší student VŠCHT Jiří Skalický.²² Koncem 70. let se v prostředí Charty 77 také zformovala první křesťansko-demokratická skupina.²³

V průběhu roku 1988 se zformovala politická platforma disidentů, kteří se chtěli orientovat již přímo na dosahování konkrétních politických cílů poté, co se ukázalo, že není v síle Charty 77 překonat bariéru, kterou mezi ní a společností postavila prostřednictvím represí komunistická moc. Formující se politické hnutí se mělo původně jmenovat *Společenství pro demokracii*, ale už v průběhu přípravy dostala iniciativa název *Hnutí za občanskou svobodu (HOS)*. Hlavním organizátorem HOS byl sociolog Rudolf Battěk, v době Pražského jara místopředseda KAN, trojnásobný politický vězeň a spoluautor *Manifestu nezávislých socialistů* z roku 1978. Konsensus v základní otázce cílů iniciativy byl lehce nalezen: „reálný socialismus nahradit skutečnou demokracií pro všechny“.²⁴ Manifest hnutí, připravovaný R. Battěkem již od ledna 1988, prošel několika verzemi, až byl v konečné osmé verzi uveřejněn 15.10.1988 pod názvem *Demokracii pro všechny* a po svém uveřejnění čítal celkem 126 podpisů signatářů. Mezi nimi čteme jména pozdějších představitelů KDS i ODA, jako například: Václav Benda, Ivan Dejmal, Jan Litomiský, Miroslav Tyl, Daniel Kroupa, Pavel Bratinka, Viktor Dobal, Pavel Nauman či Jiří Skalický.²⁵ Tištěné brožury s textem manifestu vyšly v následujících dnech doma i v zahraničí. KSČ záhy rozpoznala v HOS nepřítele, který zaútočil na samotnou podstatu existence vládnoucí moci, ústavně garantovanou vedoucí úlohu KSČ ve společnosti. V Rudém Právu byl proto manifest označen za kontrarevoluční pamflet.²⁶ V dalším období pak proběhla v disidentské obci diskuze ohledně cílů, deklarovaných manifestem, v níž někteří k němu zaujali polemické stanovisko, především pro jeho paušální odmítání socialismu jako takového (Petr Uhl), ale také manifest inspiroval hlubší filozofické, ekonomické a historické úvahy, jenž byly zveřejňovány v plné šíři kontroverzních hledisek. Každopádně byl HOS vedle Demokratické iniciativy (DI), Obrody a Nezávislého mírového sdružení nejdůležitějším představitelem explicitně politické opozice v předlistopadovém období. S těmito iniciativami také HOS spolupracoval a snažil se o integraci. Přestože se HOS v manifestu deklaroval jako „volné sdružení svobodně vznikajících a žádnému centru nepodřízených politických skupin a klubů v různých místech naší republiky“, bylo toto vymezení pozdějším vývojem záhy překonáno a byla vytvořena vnitřní organizační struktura, připomínající zárodek politické strany. V čele hnutí stál čtrnáctičlenný Prozatímní

---

²² Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 9

²³ *Svoboda, Odpovědnost, Solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 3

²⁴ Hlušičková, Růžena- Císařovská, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989*, Maxdorf, Praha, 1994, s.9

²⁵ Viz. In: Tamtéž, s. 31

²⁶ Tamtéž, s. 11

koordináční výbor (PKV), tvořený zástupci z Prahy, Brna a Bratislavy. Mezi jeho členy čteme i taková jména jako: Václav Benda, Pavel Bratinka, Ivan Mašek či Pavel Nauman. Vznikl rovněž Pražský výbor HOS a později i výbory v Západočeském, Východočeském a Východoslovenském kraji. Tiskovinami HOS byl *Zpravodaj HOS*, který vycházel od února 1989 a jehož iniciátorem byl Ladislav Lis, a poté *Alternativa*, jež vyšla pouze třikrát (čtvrté číslo již nevyšlo) a jejímž odpovědným redaktorem byl Jiří Kantůrek. Na Slovensku se HOS ustavil samostatně svým prohlášením z 11.11.1988.²⁷

V dalším období po vydání manifestu zahájilo pak Hnutí za občanskou svobodu každodenní prakticko- politickou aktivitu a zaujímalo stanoviska ke všem významným událostem. Až do listopadu 1989 vydal HOS celkem 40 vlastních dokumentů a dalších 28 společně s ostatními občanskými iniciativami. 28.10.1988 měl za HOS vystoupit L. Lis na Václavském náměstí, ale ještě než stačil přednést svůj projev, byl odveden Státní bezpečností. Lis a Battěk pak vyzvali v „Provolání k evropské veřejnosti“ západní veřejnost k protestům proti teroru v Československu. R. Battěk pak za HOS promluvil na jediné povolené demonstraci 10.12.1988 na Škroupově náměstí v Praze. Lednové události roku 1989 pak přinesly jistou proměnu vnitropolitické situace v Československu. Představitelé HOS se 26.1.1989 přihlásili k odkazu Jana Palacha a celá situace pak vyústila 16.2.1989 v dokumentu *Cesty k demokracii* ve výzvě představitelům vládnoucí moci, aby vzali zodpovědnost za daný stav společnosti a odstoupili ze svých funkcí.²⁸ Od května 1989 se HOS soustředil na dosažení mezinárodního odsouzení srpnové invaze do Československa z roku 1968 a poté, co Sejm a Senát polského parlamentu tak učinil a předsednictvo FS ČSSR tento akt odsoudilo coby „vměšování se do vnitřních záležitostí ČSSR“, zaslali zástupci HOS předsednictvu FS ČSSR 31.8.1989 dopis s ironickým rozbohem tohoto usnesení, mezi jehož signatáři figuruje rovněž pozdější člen ODA Jaromír Žegklitz.²⁹ V červnu 1989 vyšla výzva *Několik vět*, kterou během několika dnů podepsalo na 40 000 občanů, což odpovídalo evoluci situace politické opozice v Československu. HOS také v průběhu roku 1989 prohloubil svou koncepční práci a byla rovněž dobudována vnitřní struktura hnutí o jednotlivé kluby i na místní úrovni, najmě v západních a jižních Čechách. PKV HOS se pak po několika sporech rozhodl účastnit demonstrací u příležitosti výročí 21. srpna, kdy se konal v Praze pouliční protest, jenž byl rozeznán policií. U příležitosti prvního výročí vydání manifestu rozšiřovala skupina několika „hosistů“ po Praze letáky s textem manifestu. Státní bezpečnost pak v předvečer 15.10. tyto

---

²⁷ Hlušíčková, Růžena- Císařovská, Blanka: Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989, Maxdorf, Praha, 1994, s. 12

²⁸ Tamtéž, s. 13

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 183

členy zatkla a na P. Naumana a I. Maška byla uvalena vazba za údajné rozšiřování protistátních tiskovin.³⁰ 12.10. se dohodli zástupci výše zmíněných iniciativ na společné účasti u příležitosti výročí 28. října. Tehdy se v Praze skutečně konala demonstrace, jež byla na dnešním Náměstí Jana Palacha rozehnána „bílými helmami.“³¹ Podobnou demonstraci zamýšlel Václav Havel zorganizovat i na den lidských práv 10.12.1989, která již měla získat masový charakter skrze zapojení signatářů petice *Několik vět*. Vývoj po 17. listopadu však již nabral jiný spád.

Listopadové dny roku 1989 tak zasáhly HOS jako organizované opoziční hnutí s rozvinutou vnitřní strukturou, schopné organizovat řadu neoficiálních setkání s dělníky a mládeží v bytech či restauracích.³²

Co se týče samotných cílů HOS, deklarovaných v manifestu *Demokracii pro všechny*, jednalo se o poměrně obsáhlý záběr témat, která iniciativa předkládala k zamyšlení. HOS se přihlásilo k Masarykově odkazu demokracie jako bytostné tradici, vedoucí k politické, duchovní i hospodářské pluralitě, požadováno bylo také zrušení čl. 4 Ústavy ČSSR, zaručující mocenský monopol KSČ. V otázce hospodářské reformy se manifest vyslovuje pro radikální hospodářskou reformu s pluralitou různých forem vlastnictví a důrazem na podporu soukromého podnikání středních vrstev. Požadováno bylo také obnovení právního řádu s důrazem na základní občanská práva a svobody. Zdůrazněna byla svoboda duchovního života a víry, nezávislost odborů, demilitarizace společnosti, ochrana životního prostředí, odchod sovětských vojsk a návrat Československa do Evropy.³³

Vnitřní pluralitní struktura HOS způsobovala, že když se mělo stát širokým občanským hnutím, tím více se projevovaly jeho dezintegrační tendence. R. Battěk založil *Společenství pro sociální demokracii*, J. Kozlík, T. Zelenka a P. Nauman navázali na podzim 1989 kontakty s představiteli Obrodného proudu v ČSL a 15.11.1989 založilo jednadvacet představitelů HOS kolem Václava Bendy *Křesťanskodemokratický klub Hnutí za občanskou svobodu*, jenž se stal prvním zárodkem později oficiálně ustavené KDS. Stalo se tak poté, co V. Benda neúspěšně jednal s D. Kroupou a P. Bratinkou o společném postupu.³⁴ Neuskutečnění této kooperace se tak stalo klíčovým momentem na cestě budování dvou samostatných stran, které jsou předmětem zájmu této práce.

---

³⁰ Hlušíčková, Růžena- Císařovská, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989*, Maxdorf, Praha, 1994, s. 16

³¹ Tamtéž, s. 17

³² Tamtéž

³³ Srov. Tamtéž, s. 25- 31

³⁴ Tamtéž, s. 17

Kroupa s Bratinkou se již v průběhu roku 1989 orientovali na založení vlastní strany pravicové orientace, kde by hlavním zdrojem ideové a programové identity byl konzervatismus anglosaské provenience. P. Bratinka již jako topič v kotelně v 80. letech přeložil známé dílo F.A. Hayeka *The Road to Serfdom*, nezávisle na něm dílo ve stejnou dobu překládal i ekonom Tomáš Ježek. Později tak vznikl důležitý kontakt této skupiny disidentů s liberálními ekonomy z Ekonomického a prognostického ústavu ČSAV, s lidmi z „šedé zóny“, mezi něž kromě Ježka náleželi také Roman Češka, Marie Klvačová či Karel Kříž.³⁵ I tento fakt se může ukázat určující pro zvolení vlastní cesty těchto disidentů směrem k vlastní straně, jejíž vznik Bratinkovi navrhoval R. Češka již v červnu 1989.³⁶ Ve fázi před 17. listopadem se však ještě jednalo o snahu dosáhnout jednotného postupu opozičních hnutí k vypracování taktiky přechodu od totality ke svobodné společnosti. Již od léta se jednalo o vzniku koordinačního orgánu zástupců HOS, DI, NMS a Obrody, ale až do listopadu k jeho vzniku nedošlo. Na schůzce v Bratinkově bytě se nepodařilo dohodnout znění textu „Koordinační výbor čs. opozice“, k jehož ustavení došlo až 18. listopadu.³⁷ Lze se jen dohadovat, zda tyto snahy neoslabilly odstředivé tendence v HOS, které se projevovaly zmíněným zakládáním klubů, což vedlo k rozdělení zmíněné pravicově a křesťansky orientované skupiny. Tyto souvislosti později reflektoval poslanec za ODA a někdejší člen HOS Viktor Dobal takto: „Z hlediska intelektuálního náboje v politických otázkách byl vůdčí osobností Pavel Bratinka, zatímco ve schopnosti sdružovat lidi různých povah a vyhraněných názorů to byl Daniel Kroupa. Byt Dana byl jakýmsi centrem mnoha podobných aktivit. Zde se nejenom scházela popsaná skupina lidí, ale také se zde konaly semináře pro studenty, inklinující ke třibení myšlení (z této líhně je také Jirka Skalický a mnoho dalších), zde byla fakticky založena Křesťanskodemokratická strana, přesněji tedy Křesťanskodemokratický klub HOSu. Při této příležitosti se také formoval zárodek ODA, tj. lidí, uznávajících křesťanské hodnoty za natolik posvátné, že odmítli jejich zatahování do politických her. Křesťanství chápali jako osobní výzvu pro každého, ale nikoliv jako fangli, se kterou je radno vstupovat do bitev ve věcech veřejných. Nechtěli totiž, aby se jeho hodnoty ztotožnily s činy konkrétních politiků či konkrétních politických subjektů. Politicky však nebyl nikdo nikdy ODA bližší než KDS.“³⁸ Toto Dobalovo vysvětlení toho, proč zde došlo k rozdělení tohoto původně jednotného proudu uvnitř HOS doplnil již v říjnu roku 1990 Daniel Kroupa tak, že

---

³⁵ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 10

³⁶ Tamtéž, . 11

³⁷ Hlušíčková, Růžena- Císařovská, Blanka: Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989, Maxdorf, Praha, 1994, s. 17

³⁸ Opcit.

zprvé možná i s ohledem na dlouhodobou orientaci pozdějších představitelů ODA na anglosaské prostředí nespátroval v KDS pevné programové zázemí a „druhým důvodem, proč jsem nevstoupil do KDS, i když byla zakládána u mě v bytě je, že se domnívám, že takovýmto způsobem by křesťanství nemělo vstupovat do politiky. V západní Evropě křesťané náležejí ke všem stranám, které se tam jenom vyskytují. Tak by to mělo být také u nás. Křesťané by se měli snažit vyvodit určité politické zásady ze svého křesťanství, ale rozhodně z křesťanství obecně neplyne žádný politický směr. Křesťanství by se nemělo stávat politickou firmou.“³⁹ Tak je jednoznačně objasněna motivace hlavních aktérů k uskutečnění tohoto zásadního kroku, který na samém začátku v listopadu 1989 rozdělil pomyslnou skupinu křesťanských „hosistů“ tím položil základy budoucí existenci dvou stran, odlišujících se v tomto směru fundamentální ideově- politickou orientací: sekulárně- konzervativní „občanská“ ODA na straně jedné, a explicitně křesťanskodemokratická KDS na straně druhé. Dne 15.11.1989 se tak ustavil *Křesťanskodemokratický klub HOS*, jenž se ve svém prohlášení zakládajících členů přihlásil k základním principům a programovým cílům, o něž chtěl ve své činnosti usilovat. Ty byly shrnuty v sedmi bodech jakožto:

- 1) vědomí nezadatelné odpovědnosti pramenící z obdaření člověka svobodnou vůlí
- 2) snaha vytvořit společenství lidí, jenž pokládají univerzální hodnoty křesťanství za neodmyslitelné v životě veřejném a politickém
- 3) úsilí prosazovat demokratické postupy ve správě veřejných záležitostí
- 4) poslání politiky jakožto služby v přesně vymezeném rámci veřejného pověření
- 5) považovat svět okolní přírody za toliko propůjčený a nezneužitelný
- 6) národní vědomí a úcta k historickému kulturnímu dědictví i k obětem předchozích generací za základ života společnosti a za výzvu ke smysluplnému pokračování
- 7) zařazení našeho národa do rodiny svobodných národů Evropy i celého světa

Křesťanskodemokratický klub HOS tak chtěl v souladu s duchem i literou manifestu *Democracii pro všechny* rozvíjet a obohacovat obsah tohoto hnutí ve výše zmíněných směrem ve své samostatné organizační působnosti. KDK HOS měl svobodně sdružovat členy HOS, uznávající a hájící uvedené hodnoty. Po pražském KDK HOS bylo očekáváno zakládání podobně orientovaných klubů i v dalších regionech Československa, kde jsou k tomu vhodné podmínky, a tyto měly postupovat koordinovaně v duchu svých shodných politických zásad a východisek. Každý klub si měl v míře nezbytné pro akceschopnost ustavit vlastní

---

³⁹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 10

reprezentaci, přičemž pražský klub pověřil tři mluvčí k jeho reprezentaci v rámci HOS i v případných dalších jednáních. Těmito mluvčími se stali Václav Benda, Josef Cuhra a Michaela Freiová. Spolu s nimi je pod prohlášením podepsáno i dalších osmnáct zakládajících členů, kterými byli: Petr Burian, Ivan Dejmal, Jan Dus, Markéta Fialková, Přemysl Fialka, Jiří Gruntorád, Libor Halman, Michal Holeček, Josef Kříž, Petr Kůrka, Jan Litomiský, Stanislav Novotný, Martin Palouš, Radim Palouš, Michal Semín, Petruška Šustrová, Miroslav Tyl a Tomáš Vlasák.⁴⁰

Ne všichni z těchto signatářů se později stali členy ustavené *Křesťanskodemokratické strany*, ale personální i organizační základ KDS byl takto položen.

Občanské fórum- společné „lůno“ ODA i KDS:

Občanské fórum vzniklo jako bezprostřední spontánní reakce někdejších disidentských skupin na události ze 17. listopadu 1989 v neděli 19.11.1989 v pražském Činoherním klubu. Od samého počátku fungovalo jako hlavní politická síla v zemi, reprezentující široké vrstvy veřejnosti napříč sociální strukturou v čase přechodu československé společnosti od komunistické totality k demokracii. Již 20.11.1989 byl vznik hnutí veřejně oznámen dokumentem *Provolání Občanského fóra o jeho ustavení a požadavcích*. Pod zakládající dokument se podepsala prakticky celá někdejší disidentská suita. Své místo zde měli i představitelé HOS- pozdější zakládající členové ODA: Daniel Kroupa se stal členem programové sekce OF, Pavel Bratinka zahraniční sekce OF a Ivan Mašek, jenž byl v den studentské demonstrace ráno propuštěn z věznice v Ruzyni, se stal členem politické sekce OF.⁴¹ Významné pozice ve vznikajících strukturách OF zaujali rovněž zástupci KDK HOS. V následujících týdnech se OF soustředilo především na změnu společenského uspořádání a vnitropolitických poměrů v Československu a s tím související transformaci legislativních a exekutivních orgánů. Tento proces vyvrcholil jmenováním „vlády národního porozumění“ 10.12.1989 a zvolením Václava Havla prezidentem ČSSR 29.12.1989. Počátkem února 1990, kdy došlo k poslední rekonstrukci Federálního shromáždění a České národní rady (výměna mnoha poslanců představiteli demokratických sil) tak tato první etapa vývoje OF prakticky skončila.⁴² OF se tak mohlo v následujícím období již soustředit na vlastní politický osud, což

---

⁴⁰ Hlušíčková, Růžena- Císařovská, Blanka: Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989, Maxdorf, Praha, 1994, s. 243- 244

⁴¹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 11

⁴² Pšejja, Pavel: Občanské fórum, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel (eds.): politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1489

znamenal především konfrontaci s bytostnou ideově- politickou heterogenitou hnutí, kterážto byla zasetá již v předchozím období. Již 28.11.1989 byly přijaty první stanovy OF v dokumentu Vnitřní organizace Občanského fóra. Byla tak definována vnitřní struktura hnutí, postavená na horizontální bázi propojení jednotlivých místních fór, vznikajících na základě spontánní iniciativy občanů a jejich vztah k pražskému Koordinačnímu centru OF byl určován pouze jeho koordinační a informační úlohou. KC OF tedy nebylo v žádném slova smyslu centrem řídicím.⁴³ Stanovy OF byly později rozvinuty 6.1.1990 a definitivní podoba stanov byla schválena 17.3.1990, v nichž bylo OF označeno za „hnutí všech občanů (...), kteří nejsou a nechtějí být členy žádné politické strany (...), i členů (...) politických stran a hnutí, které k volbám přistupují v rámci OF.“ Byla tak jasně potvrzena úloha kolektivních členů OF⁴⁴, kteří s fórem spolupracovaly namnoze od samého začátku své existence. Mezi ně patřily také ODA a KDS.

Křesťanskodemokratická strana byla založena představiteli KDK HOS dne 3.12.1989. Dne 26.12.1989 se konala její ustavující konference, na níž byl předsedou strany zvolen Václav Benda. Strana se od počátku své existence profiluje jako subjekt konzervativní a křesťanské orientace a rozhoduje se podporovat Občanské fórum⁴⁵, tedy být jeho kolektivním členem.

Dne 17.12.1989 se schází v bytě Pavla Bratinky 15-členný přípravný výbor pro založení nové strany. Zde došlo po dlouhé diskuzi ke schválení jejího názvu, kterým byl podtržen Bratinkou prosazovaný její „alianční“ charakter. Zde došlo také k přijetí politického programu ODA pod názvem *Cesta ke svobodné společnosti*. Při jednání došlo ke sporu a dva někdejší význační členové HOS Pavel Nauman a Tomáš Zelenka jednání opustili. Pod Oznámení o vzniku politické strany se tak podepsalo 13 „otců- zakladatelů“ ODA. Vedle Kroupy a Bratinky to byli ještě Roman Češka, Viktor Dobal, Tomáš Ježek, Jiří Kabele, Eva Klvačová, Petr Malý, Ivan Mašek, Jan Payne, Josef Teichman, Jiří Skalický a Jaromír Žegklitz.⁴⁶ Na zakládající schůzi ODA vypracovali I. Mašek a J. Žegklitz stanovy ODA, v nichž se jasně uvádí, že „koncepce ODA vychází z přesvědčení, že moderní politická strana nemusí nutně mít masovou členskou základnu“. Zde je také jasně řečeno, že „strana je od svého vzniku integrální součástí OF.“⁴⁷

---

⁴³ Pšeja, Pavel: Stranický systém ČR, CDK, Brno, 2005, s. 46

⁴⁴ Srov. Stanovy OF ze 17.3.1990, In: Honajzer, Jiří: Občanské fórum, vznik, vývoj a rozpad, Orbis, Praha, 1996, s. 63

⁴⁵ *Svoboda Odpovědnost, Solidarita*, KDS, , Praha, 1991, s. 3

⁴⁶ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 11

⁴⁷ Pšeja, Pavel: Opcit., s. 122

Obě strany byly zaregistrovány ministerstvem vnitra po schválení zákona č. 23/1990 Sb., tzv. malého zákona o politických stranách (KDS 31.1.1990, na Slovensku 12.2.1990, ODA 19.3.1990). Již předtím jsou však někteří jejich zástupci kooptováni do zákonodárných sborů. Již 28.11.1989 je do SL FS kooptován předseda KDS Václav Benda. 31.1.1990 ho pak do stejného orgánu následuje Jiří Štancl a 6.2.1990 do ČNR Marek Benda.⁴⁸

Za ODA je v lednu 1990 kooptován do ČNR Viktor Dobal, jenž zde působil ve výboru pro národnosti a v komisi pro lidská práva.

Již 13.3.1990 se sešel „Přípravný výbor ODA“, jenž se jednomyslným rozhodnutím přeměnil v Ústřední sněm a začala se tak vytvářet vnitřní stranická struktura. Předsedou byl zvolen Pavel Bratinka, místopředsedy Daniel Kroupa a Jiří Skalický a pokladníkem se stal Ivan Mašek.⁴⁹ Podobným vývojem procházela v tomto období i KDS, její další politické kroky však byly více ovlivněny vnitřní situací v Občanském fóru. V této době totiž na sebe začaly poprvé narážet dvě v zásadě ambivalentní tendence, které byly v OF přítomny od samého začátku. Na jedné straně se OF definovalo jako samostatný politický subjekt, na straně druhé ale též jako sdružení nově vznikajících politických stran, které se podle vlastní vůle mohly buď před volbami či po volbách od OF oddělit. Již 24.11.1989 vznikla tzv. politická komise OF, jež měla plnit úlohu koncepčního orgánu, jehož úkolem bylo umožnit některým členům OF, jenž měli zájem o politicko - teoretické uvažování, aby dál rozvíjeli své koncepty a teorie, ale přitom aby svou neustálou touhou po diskuzi neohrožovali akceschopnost OF ve vrcholně revolučních dnech. V čele této komise stanul 11.12.1989 Václav Benda, za ODA byl jejím členem, jak již bylo výše uvedeno, Ivan Mašek. Úkolem komise bylo dosahovat konsensu mezi jednotlivými politickými proudy v rámci KC OF a zároveň rozvíjet vztahy s ostatními politickými subjekty mimo OF. V polovině ledna 1990 bylo členy politické komise OF celkem osm politických subjektů: ODA, KDS, Čs. demokratická iniciativa, Panevropská unie Čech a Moravy, HOS, Obroda, sociální demokraté, Levá alternativa.⁵⁰ V polovině ledna vypukl spor mezi politickou komisí a volební komisí OF o podobu kandidátních listin hnutí do parlamentních voleb. Volební komise chtěla mít v této věci výlučné právo rozhodovat, zatímco politická komise žádala právo obsadit polovinu všech míst na kandidátkách OF, přičemž později byl tento požadavek snížen na 30%. Nevůli u reprezentantů politických stran v OF vyvolala na konci ledna 1990 rovněž nová vlna kooptací, neboť do FS bylo vybráno jen sedm stranických poslanců. Většinu míst zde obsadili zástupci

⁴⁸ *Svoboda Odpovědnost, Solidarita*, KDS, , Praha, 1991, s. 5

⁴⁹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 12

⁵⁰ Bureš, Jan: Občanské fórum: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2007, s. 196

OF z regionů, jejichž požadavky označil V. Benda za nehorázné. Strany, zastoupené v PK OF se tak dohodly, že budou veřejně působit ve prospěch rozvinutí klasického politického stranictví. Právě tato skutečnost určovala také dlouhodobý postoj Václava Bendy k Havlovu pojetí „nepolitické politiky“ coby nedůvěry k tradiční stranické politice, kterou Benda vyjádřil takto: „Havlova vize budoucnosti je „vláda odborníků“, která přivede zemi na cestu demokracie bez plýtvání silami v mezistranických hádkách. (...) To je dobře, že Havel stojí nad politikou, protože to je jednotlivec. Havlův nápad je velmi zajímavý a velmi kultivovaný, ale 300 úplně nezávislých kandidátů v parlamentě by znamenalo velký zmatek.“⁵¹ Celá koncepce „nepolitické politiky“ a pojetí OF coby široce organizovaného „všeobčanského“ hnutí, jehož dominance by vedla k překonání fenoménu politického stranictví jako takového, kteroužto vizi v této době představitelé KC OF drželi, připadala V. Bendovi jako „recept na chaos“, což určovalo i přístup KDS k tomuto sporu. V březnu 1990 pak došlo ke sporu mezi jednotlivými stranami o to, kolik se jim podaří prosadit kandidátů pro jednotlivé kraje. Do druhého kola se prosadilo jen pět nejvýraznějších osobností: Ladislav Lis (HOS), Rudolf Battěk (sociální demokraté), Petr Uhl (Levá alternativa), Daniel Kroupa (ODA) a Václav Benda (KDS). Celý spor se navíc vyostřil požadavkem části HOS na zavedení většinového volebního systému, kterýžto požadavek nebyl prosazen a část „hosistů“ zvolila samostatný postup do voleb.

Spor PK a KC OF znamenal a neprosazení požadavku navýšení zástupců politických stran na kandidátních listinách OF znamenal, že u významné části členů KDS převládla nálada požadující opuštění řad OF, s čímž ovšem V. Benda nesouhlasil. Dne 24.3.1990 se konal I. sjezd KDS, na němž padlo definitivní rozhodnutí opustit řady OF. Toto rozhodnutí bylo zdůvodněno tak, že OF zaujímá špatný přístup vůči malým stranám, dělá kabinetní politiku a mělo být infiltrováno komunisty.⁵² Sjezd zvolil vedení strany: předsedou byl opět zvolen Václav Benda, místopředsedy Josef Čech a František Michálek a generálním tajemníkem Josef Cuhra. Jako zahraniční host na sjezdu vystoupil předseda Křesťanskodemokratické strany Litvy Viktoras Petkus.⁵³

Sjezd se vyslovil buď pro samostatný postup do voleb, nebo pro koalici se slovenským KDĽ otevřenou dalším pravicovým stranám.⁵⁴ Toto rozhodnutí tlumočila KDS ústy Miroslava Tyla

---

⁵¹ Budování státu, Přehledy čs. politiky, Mezinárodní politologický ústav PF MU, Brno, sv. 1, 1990, s. 11

⁵² Fiala, Petr- Foral, Jiří- Konečný, Karel- Marek, Pavel- Pehr, Michal- Trapl- Miloš: Český politický katolicismus 1848- 2005, CDK, Brno, 2008, s. 450

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ *Svoboda, Odpovědnost, Solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 5

na schůzi Rady OF 26.3.1990.⁵⁵ Sněm OF 31.3.1990 pak schválil definitivní podobu kandidátních listin.

Zde tedy dochází k prvnímu zásadnímu předělu ve vývoji obou stran, zatímco ODA se navzdory vleklým sporům rozhodla setrvat až do voleb v rámci OF (možná i ve snaze předcházet případnému volebnímu neúspěchu, danému samostatným postupem), KDS se již v březnu 1990 rozhodla vstoupit do voleb mimo OF a stála tak před otázkou, na jaké platformě by tak bylo záhodno učinit.

Srovnání programových dokumentů ODA a KDS:

Základním programovým dokumentem ODA bylo, jak již bylo výše uvedeno, provolání zakladatelů strany z prosince 1989, jež dostalo název *Cesta ke svobodné společnosti*. Tento dokument se stal fundamentálním východiskem všech pozdějších detailněji rozvinutých programových tezí ODA. Text byl kromě preambule a úvodní filozoficko- politické vize státu, společenského řádu a místa politické strany v něm rozčleněn na osm kapitol: Svobodná společnost= lidská svoboda + lidská vzájemnost, Právní stát, Parlamentní demokracie, Tržní hospodářství, Sociální odpovědnost, Mravní odpovědnost, Rodina, a konečně Příroda. Leitmotivem celého dokumentu je otázka jasného a právně garantovaného vymezení hranic mezi suverenitou jednotlivce a prostorem právně zaručeného společného jednání občanů. Zakladatelé ODA se tak přihlásili k filozofickým východiskům anglosaského pojetí liberalismu i pramenů konzervativního myšlení, k dílu takových autorů, jakými byli lord Acton či F.A. Hayek.

Dokument neobsahuje žádnou explicitní striktní definici politické strany. V pomyslné preambuli je pouze uvedeno, že „posláním ODA je sdružovat politiky, odborníky a organizátory schopné tvořit, předkládat a prosazovat fundované návrhy na řešení otázek, spadajících do kompetence politických institucí a zároveň schopné vzít na sebe odpovědnost za jejich uskutečnění či případný nezdar.“ ODA prohlašuje, že chce být „stranou programovou, námětovou a nikoliv organizací aktivistického typu, která usiluje hlavně o masovou členskou základnu.“ V úvodu textu je představena vize politiky, založené na občanském konsensu a nikoliv na násilí, přestože jde v demokratické společnosti též o sjednocení lidí, jenž sdílí společný zájem. Tato jednota nalézá výraz v tom, že někteří jedinci jsou pověřeni mluvit a jednat jménem celé společnosti. Takové pověření je nazváno pravomocí. Pokud tato pravomoc získá trvalý charakter a nezávislost na moci, jež jí vytvořila,

---

⁵⁵ Bureš, Jan: Občanské fórum: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2007, s. 199

jde o instituci. Soubor institucí, jenž je nazýván státem, je výrazem zájmů, jenž přesahují pouhé aktuální účely a zahrnují zájmy minulých, současných i budoucích generací. Politika je tak definována nikoli bojem, nýbrž sporem o pravomoc a hledáním zájmů obecných. Ve sféře společného hledání obecných zájmů pak podle ODA vznikají politické strany, jež nabízejí své vlastní koncepce společných zájmů.⁵⁶ Svobodná společnost se podle ODA vyznačuje kombinací a vzájemným propojením lidské svobody a lidské vzájemnosti. Filozofické pozadí pojetí svobody v evropské tradici bylo ovlivněno odvěkým sporem individualismu a kolektivismu. Zakladatelé ODA se pokusili toto dilema řešit, neboť svoboda není původně ani vlastností jedince, ani společnosti, ale spočívá v příležitosti k dialogu a jednání, kterou si mohou lidé navzájem poskytovat. Pravým a nevyvratitelným základem svobody je schopnost jedince rozlišovat dobro a zlo, přičemž svobodné rozhodnutí pro dobro je zdrojem plnosti a bohatství lidského života. Svrchovaným dobrem je poté život s druhými lidmi- lidská vzájemnost. Svobodnou společností je jen taková společnost, která v maximální míře chrání právo jednotlivců podílet se na takové vzájemnosti. Historická zkušenost podle představitelů ODA jasně prokázala, že „svobodná společnost je zcela nemyslitelná bez právního státu a může být uskutečněna velmi nedokonale a nejistě, pokud nedisponuje institucemi parlamentní demokracie a tržního hospodářství.“ Tyto instituce ale trvalou existenci svobodné společnosti nedokážou zaručit, pokud v ní není přítomna celá řada hodnot, které je možno označit termíny sociální a mravní odpovědnost. Největší význam tedy mají ty instituce, v nichž se tyto hodnoty rodí a obnovují- výchovné, vzdělávací, náboženské, vědecké, kulturní a další organizace či společenství.⁵⁷

Tyto jednotlivé aspekty- pilíře svobodné společnosti, jsou v teoretické rovině detailně rozvinuty v dalších kapitolách. Pojetí právního státu v pojetí ODA vychází ze zásady, že v soukromém právu se musí projevit negativní pojetí svobody (svobody od donucení), a naopak veřejné právo musí být postaveno na principech, regulujících statuty a pravomoci veřejných institucí včetně státu samotného. Demokratický princip vlády znamená, že veškerá pravomoc ve státě je v posledku odpovědná občanům, což znamená historicky ověřenou formu vlády, založenou na hierarchii zastupitelských těles nejrůznější úrovně. ODA se hlásí k nejlépe vyhovujícímu způsobu vlády skrze demokracii nepřímou, uskutečňovanou volenými zástupci pod kontrolou voličů a svobodných sdělovacích prostředků. Základním stavebním kamenem demokratické společnosti jsou však podle ODA samosprávné obce, kde se teprve

---

⁵⁶ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 257

⁵⁷ Tamtéž, s. 258

dají realizovat prvky demokracie přímé. Zakladatelé ODA však upozorňují, že ani demokratický způsob vlády není s to plně zabránit zneužití moci proti menšinám i základním lidským právům. Tomuto chce ODA čelit posilováním institucionálních záruk. Jako nejlepší záruka je zde navrženo vytvoření samostatného zákonodárného sboru, který by se zabýval výlučně soukromým právem a dohlížel by na všechny zbylé instituce – včetně soudnictví, zda toto právo dodržují. Do kompetencí tohoto sboru by spadalo i vyhlášení výjimečného stavu a byl by do něj užíván jiný volební systém než do parlamentu. ODA zde také odmítá příliš úzkou vazbu zákonodárců v parlamentu na politické strany a spojování politických stran s partikulárními zájmy.⁵⁸ Toto ustanovení by tak šlo v jistém ohledu chápat jako mírné vymezení se vůči praxi tzv. *partitokracie*, s jakou měla československá společnost zkušenosti z dob první republiky.

Tržní hospodářství je podle ODA uplatněním ideálu svobodné společnosti na hospodářskou oblast. To funguje na bázi volné nabídky a poptávky, spojené s volným pohybem cen, kapitálu a pracovní síly. Tržní hospodářství však potřebuje oporu v institucích a zákonech. Jeho základem jsou dobře vymezená vlastnická práva. Musí existovat centrální banka, odpovídající za měnu, síť komerčních bank, burza surovin a cenných papírů, pojišťovny apod. Tržní hospodářství bohatství vytváří a případné nežádoucí sociální důsledky musí být řešeny mimo sféru trhu. Role státu by tak měla být redukována na stanovování pravidel podnikání a příslušný dohled (ekologické zákonodárství, antimonopolní zákonodárství atd.). Služby, které trh není schopen zajistit by měly zabezpečovat obce a dobrovolná sdružení a stát by měl obstarávat pouze to, co nelze zajistit jiným způsobem.

Sociální odpovědnost musí být věcí celé společnosti. Ta musí usilovat o vytváření nejrozmanitějších forem řešení sociálních problémů na principech svépomoci, dobročinnosti, soukromých nadací a iniciativ. Pomoc státu by měla mít formu podpory spontánně vzniklých řešení (např. sociální pojišťovny, daňový systém, zvýhodňující investory do sociální sféry).⁵⁹ Mravní odpovědnost znamená především společensky zažitou lásku ke svobodě, která se kultivuje a čerpá sílu v konkrétních institucích, stojících na hodnotách, jako je pravda, spravedlnost, věrnost, láska k bližnímu. K takovým institucím náleží celá řada výchovných, vzdělávacích, vědeckých, náboženských a kulturních institucí, sdružení a spolků. Stát by těmto institucím měl poskytnout zákonnou ochranu či daňové úlevy. Mravní odpovědnost a svoboda jsou podle ODA rub a líc téže mince.

---

⁵⁸ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 260

⁵⁹ Tamtéž, s. 261

Primární a nenahraditelnou formu lidské vzájemnosti představuje dle ODA rodina. Všechny ostatní formy lidské vzájemnosti totiž musí nejprve vzniknout právě v rodině. Nenahraditelný význam rodiny spočívá především ve dvou věcech: zde se dítě- člověk učí soužití s druhými lidmi a za často nesnadných situací, zároveň je však rodina také zázemím, kam se člověk může kdykoliv uchýlit a nalézt bezpodmínečné přijetí. Roli základní sociální jednotky však může rodina plnit jen tehdy, bude-li ušetřena vnějších zásahů a manipulací.⁶⁰

Konečně ochrana přírody je v dokumentu vyzdvížena jako nesporný obecný zájem, který lze ignorovat jen za cenu smrtelného ohrožení celé společnosti. Východiskem je zde princip odpovědnosti, vyžadující úctu k tradicím, zvyklostem a kulturnímu dědictví našich národů, stejně jako ohled na zachování životních podmínek pro naše potomky. Je třeba překonat antropocentrismus, nahlížející na přírodu jako na zásobárnu surovin a energetických zdrojů, daných člověku k libovolné dispozici. Konkrétní politika ochrany přírody musí vycházet dle ODA ze dvou východisek: prozření apriorního odmítnutí zásahu do přírody, dokud nebude dokázána jeho relativní neškodnost, a také je třeba z přírodního prostředí učinit ekonomickou hodnotu i v těch případech, kdy zkušenost a vědecké výzkumy dokázaly, že příroda je schopna se s daným zásahem vyrovnat.⁶¹

Základní programový dokument ODA se stal východiskem všech pozdějších programových dokumentů aliance. Detailní propracování programových tezí přinesl volební program z roku 1992, jenž nesl název *Program pro všechny, kteří se narodili pro svobodu*. Ten se také stal zdrojem mnoha programových námětů, které dozraly konkrétního praktického zohlednění v přístupu ODA ke konkrétní agendě, se kterou strana coby člen vlády disponovala v dalším období, k čemuž se dostaneme později. Základní teze programu ODA, kterými bylo vymezeno dlouhodobé politické směřování aliance, si ODA vložila též do svých stanov (hlava II.), schválených 9. celostátní konferencí ODA v říjnu 1995.⁶²

Křesťanskodemokratická strana předložila svůj první ucelený programový dokument na březnovém sjezdu v roce 1990 pod názvem *Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení*. V něm byly v devíti kapitolách rozvedeny základní programové teze KDS. Na první pohled se jedná o filozoficko- politickou koncepci, která je obsahově téměř identická s politickým programem ODA. Vzhledem k vysoké úrovni obecnosti obou programů i s ohledem na prvotní podnět k činnosti obou subjektů v době rodící se pluralitní demokracie

---

⁶⁰ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 262

⁶¹ Tamtéž, s. 263

⁶² Tamtéž, s. 323- 324

v Československu, a to v úsilí tvořivě přispět k obnově politického pluralismu a soutěže idejí, je toto tvrzení navýsost problematické, neboť při bedlivějším pohledu jsou v programu KDS na rozdíl od vizí ODA značné rozdíly. Ten první je podchycen již v samotné první kapitole programového prohlášení KDS, nazvané „Výchozí situace“. KDS zde po třech měsících své existence shrnuje okolnosti svého vzniku a zároveň explicitně potvrzuje svůj křesťanský ideový základ. KDS si dává za úkol aktivizovat především ty křesťany, kteří se dosud politicky neprojevovali, nebo považovali politiku za cosi mravně nepřijatelného. Věří však přitom, že se k jejímu programu připojí i nevěřící, pro které jsou křesťanské ideály důležitou hodnotou. KDS doufá, že se jí podaří vytvořit společenství lidí, kteří univerzální hodnoty křesťanství pokládají za neodmyslitelné i v životě veřejném a politickém. Toto stvrzení vlastní identity má pro ideový charakter strany i její postavení v českém stranickém systému první poloviny 90. let velký význam, neboť je zde na jedné straně potvrzena křesťansko-demokratická orientace strany, ale zároveň důrazem na snahu oslovit dosud politicky pasivní křesťany se KDS snaží také vymezit vůči tradici meziválečného politického katolicismu. KDS se hlásí k ideji křesťanské demokracie jako modernímu politickému směru, jenž měl své počátky v předválečném období a později v podmínkách komunistických žalářů nabyla konkrétní podoby jakožto výrazu naděje na spravedlivější, na křesťanských principech uspořádané společnosti. Nadkonfesijní charakter KDS byl potvrzen prohlášením, že veřejnou politickou činnost považují její členové- v duchu výzev kardinála Tomáška i v duchu závěrů synodu Českobratrské církve evangelické v listopadu 1989- za svou povinnost.⁶³

Na rozdíl od víceméně universalistického programu ODA se KDS v druhé kapitole svého programového prohlášení snaží přihlásit k „našim tradicím“. Naše země je podle KDS svými staletými tradicemi křesťanská země a naše národy vynikaly vždy tehdy, když se pevně držely své křesťanské víry. Proto při formování nové politické kultury je nutno nezůstat jen na povrchu a dbát na duchovní kulturu. Proto je důležité při budování demokracie nezapomenout na křesťanství. Mezi církvemi podle KDS nejsou tak zásadní rozdíly, aby znemožňovaly nalezení společné etiky a společných politických postojů. Při pohledu na národní minulost se chce KDS zbavit tradičních černobílých hodnocení a chápáním celé minulosti tak předejít jednostrannému jednání v budoucnosti. Dědictví období prvních dvaceti let republiky chápe KDS jako cenné poučení a zdroj podnětů pro dnešek. Na československé demokracii KDS oceňuje její duchovní, politickou i hospodářskou pluralitu a vzájemnou toleranci.⁶⁴

---

⁶³ Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení, KDS, Praha, 1990

⁶⁴ Tamtéž

Ve třetí kapitole, nazvané „Úcta k životu“ KDS deklaruje snahu uzdravovat instituce, jako je rodina, manželství, mateřství, otcovství a vztah ke stáří, a také rozvíjením sociálních služeb prosazením spravedlivých zákonů chránit život od početí do okamžiku přirozené smrti. Zde tak došlo k prohlášení postoje KDS v otázkách základního rámce přístupu k potratové legislativě. Prakticky identické pozice s cíli ODA zaujímá KDS v otázkách politického systému a právního řádu, jak je deklarováno ve čtvrté kapitole. Posláním politiky a politiků je služba občanům, kteří by měli v co největší míře vzít své věci do vlastních rukou a rozhodovat o nich odpovědně sami. Lidská osoba je pro KDS nejdůležitější a živá společnost a její přirozené články, především rodina, jsou přednější než stát a jeho instituce. Ten by měl jen hájit prostor pro člověka a jeho přirozený svět. KDS požaduje, aby nově zvolené federální shromáždění přijalo novou ústavu, která zaručí občanům rovnost před zákonem a všechna občanská práva. Právní řád se musí zbavit totalitních prvků, být zjednodušen a zpřehledněn, být v souladu s mezinárodními pakty a ústavními principy a zavazovat stejně občany i stát. Demokratický stát nesmí mít žádnou státní ideologii, zakotvenou v ústavě. KDS také požaduje naplnění principů dělby moci i její kontrolu nezávislými sdělovacími prostředky. Zasazuje se také o vytvoření ústavního a správního soudnictví. KDS také požaduje rehabilitaci obětí a nápravu křivd minulosti. Politický systém i právní řád musí být dle KDS opřen o občanskou odpovědnost a obecnou mravnost.

Podobný pohled a opět téměř identické stanovisko jako ODA zaujala KDS i v otázkách hospodářství a samosprávy. KDS se vyslovila pro nápravu organizace ekonomiky na bázi jejího vícesektorového pojetí, kde znovu vybudovanému soukromému sektoru musí být zaručena rovnoprávnost se sektorem družstevním a státním. KDS chtěla navazovat na osvědčené tradice družstevnictví z předválečného období a zároveň rozvíjet nové podnikatelské formy, založené na kapitálové spoluúčasti přímých výrobců. U státního podnikání mělo dojít k zavedení samosprávných způsobů řízení. Za prvořadé KDS považovala vytvoření záruk dlouhodobých stabilních podmínek pro podnikání. Práce nesmí být zbavena lidského rozměru a pracující má právo podílet se na hodnotách, riziku i zisku. Dobře fungující a konkurenceschopné hospodářství je podle KDS předpokladem vysoké úrovně sociálních jistot ve stáří a v nemoci. KDS v tomto vycházela z křesťanského učení, jež stanovuje povinnost všech snažit se o stále dokonalejší sociální spravedlnost. Povinnost toto zaručit však nenáleží jen státu, ale též svépomocným družstvům či nezávislým odborům.⁶⁵

---

⁶⁵ Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení, KDS, Praha, 1990

Podobně jako ODA také KDS se přihlásila k naplňování ekologických programových principů v šesté kapitole, věnované problematice životního prostředí. Svět okolní přírody vnímá KDS jako toliko propůjčený a proto nesmí být zneužíván. V úsilí obnovovat rovnováhu mezi člověkem a ostatním stvořením se KDS zasazovala o dokonalejší systém ochrany přírody, přírodních zdrojů a životního prostředí. Neméně důležité je pro KDS také úsilí měnit myšlení lidí, v němž nesmí na prvním místě zůstat péče o hmotný blahobyt. V tomto ohledu KDS prosazovala úzké propojení ekologie a ekonomiky. Při zásazích do životního prostředí je dle KDS také vždy nutné znát názory obyvatel dotčené lokality.

V sedmé kapitole se v duchu své ideově- politické orientace představitelé KDS separátně vyjádřili k otázkám svobody víry a postavení církví a náboženských společností. Těm měl být dán maximální prostor, aby mohly rozvíjet svou činnost. Svoboda vyznání je pak dle KDS jedním ze základních lidských práv a zasluhuje proto mimořádnou pozornost. Vztah státu a církví má být postaven na principech respektu nezávislosti církví, zajištění nevměšování státu do jejich záležitostí a vyřešení problému postavení církví ve veřejném životě. KDS chce napomáhat rozvoji náboženské snášenlivosti, vzájemné důvěry, úcty a podporovat spolupráci církví na poli výchovy, ediční činnosti a sociální práce.⁶⁶

V oblasti kultury jde podle KDS především o morální zdraví celé společnosti, které jde obnovovat především vnášením křesťanských hodnot do života společnosti, a to hodnot jako: láska, odpuštění, soucit, sebeobětování, mravní opravdovost. Nápravu potřebuje dle KDS také celý systém školství, jenž nemá sloužit jen přípravě na povolání, ale současně vychovávat svobodného ducha, dávat lidem všestranný rozhled a pomáhat jim v mravní orientaci ve světě. Do školství musí proniknout princip názorové plurality a stát nesmí mít monopol na vzdělání. Výuku je třeba dle KDS rozšířit o oblast klasické křesťanské a humanistické kultury, která pozitivně formuje člověka myšlenkově a mravně. KDS se také zasazuje o ochranu akademických svobod a svobodného rozumu.

Konečně v poslední deváté kapitole KDS věnovala pozornost zahraniční politice, nadepsav ji „Národní svébytnost a postavení ve světě“. Zástupci KDS deklarují, že národní vědomí a úcta k historickému a kulturnímu dědictví i k obětem předchozích generací je jim výzvou ke smysluplnému pokračování. KDS považuje federativní uspořádání Československa za vhodnou formu soužití našich národů ve společném státě, avšak při uznání odlišností národních struktur a respektu k právům národnostních a etnických menšin, včetně dosud neuznaných práv Židů a Romů. KDS také deklarovala podporu úsilí o moravskou a slezskou

---

⁶⁶ Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení, KDS, Praha, 1990

kulturní autonomii. Podle KDS je mír nedělitelný a svobodný život uvnitř státu je nezbytnou podmínkou jejich dobrých vzájemných vztahů při vědomí vši jejich složitosti. Představitelé KDS také prohlašují, že nechtějí stát stranou integračních procesů v Evropě a zvláště v Evropě střední. Heslem KDS se stalo: „KŘEŠŤANSKÁ DEMOKRACIE = TRADICE + BUDOUCNOST!⁶⁷

První ucelený politický program přijala KDS na sjezdu ve Žďáru nad Sázavou roku 1992 pod názvem: *Žďárský program, Obnovit tvář země*. V jeho první části KDS znovu stvrdila svou identitu a v jedenácti kapitolách rozvinula hlavní principy své politiky, které byly deklarovány již v Programovém prohlášení KDS o dva roky dříve. Byla zde věnována pozornost tématům, jako například: svoboda, rovnost, práce, solidarita, subsidiarita, demokracie, politický systém, občanská odpovědnost a občanská solidarita, odpovědnost poslance či vztahy k dalším subjektům společenského života u nás i v zahraničí. Potvrzen zde byl znovu pohled KDS na člověka jako takového.⁶⁸ V druhé části programu pak KDS rozvinula hlavní postup v konkrétních oblastech své politiky, která pak úzce souvisí s přístupem strany ke konkrétní politické agendě ve volebním období po volbách 1992, k čemuž se později ještě dostaneme.

Obecně lze konstatovat, že hlavní rozdíl v programatice obou sledovaných stran spočívá především v explicitním důrazu KDS na křesťanské hodnoty, s čímž souvisí i konkrétní programové nuance v konkrétních oblastech. Obě strany se ale deklarují jako konzervativní subjekty, hlásící se k hodnotám západní civilizace, kladoucí důraz na důsledné vyrovnání s totalitní minulostí a principům právního státu a tržního hospodářství. Vůči koncepci západního liberalismu se obě strany nijak nevymezují, jen KDS dává přednost konzervativním řešením před liberálními v situacích, kdyby byly navzájem v rozporu.⁶⁹

Co tyto charakteristiky znamenají v politické praxi se pokusíme odhalit v kapitole, věnované evoluci zapojení obou stran do politického systému ČSFR a ČR v první polovině devadesátých let.

Srovnání vnitřní organizace ODA a KDS:

Co se týče vnitřní organizace obou sledovaných stran, je především třeba upozornit, že v obou případech vykazuje značnou míru stability. Nejzásadnější odlišností je jen zavedení čtvrté úrovně vnitrostranické struktury ODA v roce 1995. KDS naopak setrvala až do konce své

---

⁶⁷ Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení, KDS, Praha, 1990

⁶⁸ Srov. *Žďárský program, Obnovit tvář země*, KDS, 1992, s. 6- 16

⁶⁹ Srov.: Šedo, Jakub: *Křesťanskodemokratická strana*, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: *Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk*, Brno, 2005, s. 1557

samostatné existence u třístupňové struktury. Vnitřní organizace **ODA** tak byla od roku 1995 rozdělena do čtyř úrovní řízení: místní klub- okresní (městská organizace)- oblastní (tj. krajská) a konečně republiková. Na každé úrovni byl podle stanov ODA z roku 1995 volen nejméně čtyřčlenný výbor, v němž zasedal předseda a místopředsedové, dále byli voleni členové kontrolní a revizní komise a delegáti do příslušných vyšších orgánů strany.⁷⁰ Na každé úrovni též existovala konference, kterážto zasedala v pravidelných intervalech, a která byla mezi svými jednáními reprezentována výborem jakožto nejvyšším orgánem na konkrétní úrovni. Obdobná situace byla i na republikové úrovni, kde alianci reprezentovala celostátní konference a mezi jejími jednáními Ústřední sněm ODA. V obdobích mezi jednáními Sněmu potom zasedala Politická rada ODA. Významnou roli též hrálo politické grémium, v němž zasedali reprezentanti aliance v nejvyšších legislativních a exekutivních orgánech. Vedle těchto úrovní existovala též Kontrolní a revizní komise a Rozhodčí komise ODA. Pro ODA je od voleb do PS PČR roku 1996 charakteristický také princip tzv. primárek, tedy volba obsazení kandidátních listin přímo členy strany. ODA tak byla jednou z prvních stran v ČR, která tento princip volby zavedla.⁷¹

V případě **KDS** vidíme, jak již bylo výše řečeno, třístupňovou stranickou vnitřní hierarchii. Od místního klubu přes oblastní organizaci až po Republikový zastupitelský výbor. Oblastních organizací měla KDS v ČR celkem deset: Oblastní organizaci pro Prahu a Střední Čechy se sídlem v Praze, západočeskou se sídlem v Plzni, jihočeskou se sídlem v Českých Budějovicích, mosteckou, oblastní organizaci pro oblast Liberecká se sídlem v Jablonci nad Nisou, východočeskou se sídlem v Novém Městě nad Metují, oblastní organizaci Vysočiny se sekretariátem v Polné, olomouckou oblastní organizaci, jihomoravskou se sídlem v Brně a oblastní organizaci Severní Moravy a Slezska se sídlem v Ostravě. Nejvyšším orgánem strany byl Republikový zastupitelský výbor, jenž měl 20 členů. Nejvyšším orgánem strany mezi zasedáními Republikového zastupitelského výboru byl Republikový výkonný výbor, který byl složen z předsedy a místopředsedů strany a po většinu existence KDS čítal sedm členů. Vedle Republikového zastupitelského výboru měla KDS též svého ústředního tajemníka, hospodářského ředitele a tiskového mluvčího, kteří byli podřízeni Republikovému zastupitelskému výboru, dále pak pětičlenný Stranický soud a pětičlenný Republikový

---

⁷⁰ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 326- 332

⁷¹ Srov.: Pšeja, Pavel – Mareš, Miroslav: Občanská demokratická aliance, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1536- 1537

kontrolní výbor.⁷² Roku 1993 pak došlo k vytvoření dvou zemských organizací KDS.⁷³ Obdobná situace jako v případě ODA byla i ve věci existence Politické rady KDS. Analogická situace je také i s působností obou stran na Slovensku, která se ovšem týkala jen jednotlivců a s rozpadem československé federace zanikla. Srovnatelné byly obě strany i co do počtu členské základny, která v obou případech nikdy nezískala masový charakter a nepřesáhla hranici 3000 členů. Obě strany tak byly podobné svým spíše „volebně-mobilizačním“ charakterem. Někdejší člen KDS RNDr. Josef Musil však upozorňuje, že na rozdíl od ODA, jež se od počátku profilovala spíše jako elitní intelektuálský klub, usilovala KDS o získávání členů pokud možno ze všech sociálních vrstev a na území celé republiky.⁷⁴ Toto úsilí se nepochybně pozitivně projevilo v programatice strany, ale masovou členskou základnu, i s ohledem na výše naznačené determinanty ideového začlenění KDS a tradice české politiky, KDS nikdy nezískala.

Podobně jsou na tom obě strany i co se týče vytváření specifických (např. mládežnických) organizací či úsilí o propojení s dalšími subjekty (např. odbory). ODA sice měla řadu svých mladších členů sdružených v občanském sdružení *Mladí konzervativci*, ale toto sdružení nikdy neprojevovalo konkrétní stranickou afiliaci. Podobná situace byla i v otázce vzniku a podpory *Občanského institutu*, který vznikl roku 1990 za výrazné finanční podpory i zahraničních sponzorů jakožto myšlenkový „trust“ ODA, jenž stranu zásoboval idejemi a byl s ní personálně propojen.⁷⁵ Občanský institut však vyvíjel ve spoustě oblastí autonomní činnost, což potvrzuje i skutečnost, že OI existenci ODA „přežil“ a dnes vystupuje jako nadstranický konzervativně orientovaný think tank. Kromě Pravé frakce tak ODA za svou existenci vytvořila jen tzv. *Dámský klub ODA*, jehož cílem mělo být prosazování ženského pohledu v politice aliance. Pavel Pšeja a Miroslav Mareš však upozorňují, že tento projekt měl jistou příchut' recese.⁷⁶ KDS nikdy podobné struktury nevytvářela, přesto však Dr. Musil upozorňuje na skutečnost, že v rámci strany existovaly i expertní skupiny, z nichž například členové té zemědělské zkoušeli své představy rozvoje rezortu v praxi v jednom zemědělském podniku v Nové Vsi pod Pleší nedaleko Dobříše.⁷⁷

---

⁷² Srov. *Svoboda Odpovědnost, Solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 7- 10

⁷³ Srov. Mrklas, Ladislav: *Křesťanskodemokratická strana, Pravý úhel*, 1999

⁷⁴ Rozhovor autora s RNDr. Josefem Musilem v Praze dne 15.4.2009

⁷⁵ Zakladatel ODA J. Žegklitz figuroval v Občanském institutu jako jeho předseda a organizátor, ředitelem OI je nyní někdejší zahraničně- politický expert ODA Roman Joch.

⁷⁶ Pšeja, Pavel – Mareš, Miroslav: *Občanská demokratická aliance*, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: *Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004*, Doplněk, Brno, 2005, s. 1538

⁷⁷ Opcit.

Zapojení ODA a KDS do politického systému- léta 1990- 1992:

Po odchodu KDS ze struktur OF stály tedy obě strany každá v jiné situaci. Zatímco KDS se musela rozhodnout, na jaké platformě do nadcházejících voleb půjde, ODA zůstala kolektivním členem OF. Dne 16.5.1990 se Ústřední sněm **ODA** sešel ve své existenci podruhé. Zde se počet členů ODA rozrostl na 17, bylo zde rozhodnuto o zřízení stranického sekretariátu se 4- 5 zaměstnanci a byly také položeny základy výše zmíněného *Občanského institutu*, jehož cílem měla být publikační, osvětová, propagační, překladatelská a zahraničně-obchodní činnost, sloužící programovým cílům ODA. Ve snaze rozšířit potenciální voličskou základnu aliance byl vytvořen statut tzv. evidovaného členství, jež se kromě nemožnosti kandidovat na stranické funkce v podstatě nijak nelišilo od členství řádného.⁷⁸

První svobodné volby po čtyřech desetiletích proběhly ve dnech 8.-9.6.1990. OF do nich postavilo celkem 579 kandidátů, z nichž 91 bylo stranických, tedy příslušníci kolektivních členů OF. Tito kandidáti se dostali na čelná místa kandidátek. ODA se na tomto počtu podílela sedmi kandidáty: Daniel Kroupa, Pavel Bratinka a Jiří Skalický byli zvoleni do FS, Tomáš Ježek, Čestmír Hofhanzl, Ivan Mašek a Viktor Dobal stali poslanci ČNR. ODA také získala zastoupení na úrovni české vlády, kde se ministrem privatizace stal Tomáš Ježek. Budoucí výrazný představitel ODA Vladimír Dlouhý byl po volbách potvrzen na postu místopředsedy federální vlády a ministra hospodářství. OF zaznamenalo ve volbách výrazný úspěch: ve FS obsadilo ve Sněmovně lidu 68 z 99 českých křesel a ve Sněmovně národů 50 ze 75 českých křesel. V ČNR získalo OF 126 z celkového počtu 200 mandátů. Tím OF v podstatě splnilo svůj účel revolučního hnutí, představujícího integrující sílu české politické opozice vůči komunistickému režimu. Jak však upozorňuje Jiří Kunc, zisk absolutní většiny OF v zákonodárných sborech znamenal krizi identity hnutí a tudíž i krizi v podstatě celé politické scény. V OF se začala rýsovat dualita „manažerů“ z regionů, kteří ve volbách uspěli, a tudíž většiny poslanců na jedné straně a KC OF na straně druhé.⁷⁹ Uvnitř samotného OF tato dualita záhy znamenala vnitřní fragmentaci hnutí a OF se začalo postupně rozpadat na řadu frakcí a skupin.

Prvním impulsem v procesu štěpení byly velmi heterogenní představy představitelů OF o způsobu provedení ekonomické transformace. Přirozeným lídrem té části OF, která patřila ke stoupencům radikální transformace české ekonomiky ve smyslu zásadní změny vlastnických vztahů, se stal federální ministr financí Václav Klaus. Ten si během parlamentních prázdnin

---

⁷⁸ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s.12- 13

⁷⁹ Kunc, Jiří: Stranické systémy v re/konstrukci, SLON, Praha, 2000, s. 203

1990 na svou stranu ve věci koncepce ekonomické reformy obrátil většinu regionálních představitelů OF. Poté, co byla i díky podpoře prezidenta Havla odvrácena snaha Klausových oponentů ministra financí politicky neutralizovat instalací do čela centrální banky, stal se fakticky nejsilnějším mužem v OF. Klausova představa byla přeměnit OF ve standardní politickou stranu, což důsledně odmítali jeho oponenti. Klausova mobilizace „členské“ základny OF v jeho prospěch se ukázala jako rozhodující, když byl drtivou většinou delegátů na sněmu OF 13.10.1990 v Praze- Hostivaři zvolen předsedou hnutí. Klausovo zvolení znamenalo urychlení vnitřní diferenciaci uvnitř OF a vedlo pochopitelně i ke štěpení mezi zástupci OF v obou parlamentních sborech. Nejvýraznějším hybatelem těchto změn byli poslanci hlásící se k politické pravici včetně zástupců ODA. Již během září 1990 se zformoval a 12.10.1990 vydáním svého prohlášení ustanovil tzv. **Meziparlamentní klub demokratické pravice (MKDP)**, jenž čítal celkem 66 zákonodárců: 33 ve FS a 33 v ČNR.⁸⁰ Později se počet rozrostl až na úctyhodných 208 (118 ve FS a 90 v ČNR).⁸¹ Z požadavků ustavujícího prohlášení MKDP je patrná jasná podpora průběhu ekonomické transformace, jak byla navržena federální vládou.⁸² Podle J. Honajzera hrály klíčovou roli pro rozhodnutí řady poslanců vstoupit do MKDP probíhající parlamentní diskuze o podobě zákonů o velké a malé privatizaci a tzv. „restitučních zákonů“.⁸³ Předsedou KDP v ČNR se stal Jan Kalvoda a předsedou KDP ve FS (jakož i celého MKDP) se stal místopředseda ODA Daniel Kroupa. Dne 20.10.1990 se v pražském hotelu Budovatel sešla I. Celostátní konference ODA. V té době měla ODA asi 100 členů, z nichž zhruba polovina se zasedání zúčastnila. Zasedání se neslo v duchu sebereflexe a sebeidentifikace strany. Identitu ODA zde stvrzenou lze zjednodušeně charakterizovat jako ekonomický neoliberalismus a politický neokonzervatismus západního typu.⁸⁴ Pavel Pšeja upozorňuje na ambivalentní dopady na ODA, vznikající z jejího působení v rámci OF. ODA si zde sice udržela pozici „elitního klubu“ a ač dosud málo početná získala pro své představitele na celostátní, okresní i komunální úrovni významné pozice, na druhou stranu ale jako taková byla veřejností vnímána jen okrajově a neprofilovala se jako celek, což vyplývalo už z jejího charakteru coby volební strany.⁸⁵

---

⁸⁰ Honajzer, Jiří: Občanské fórum, vznik, vývoj, rozpad, Orbis, Praha, 1996, s. 27

⁸¹ Bureš, Jan: Občanské fórum: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2007, s. 259

⁸² Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s.17- 18, K problematice jednotlivých koncepcí ekonomické transformace viz např. Bureš, Jan: Opcit., s. 225- 232

⁸³ Honajzer, Jiří: Opcit., s. 26

⁸⁴ Pšeja, Pavel: Stranický systém ČR, CDK, Brno, 2005, s. 123

⁸⁵ Tamtéž

Rozpad OF na počátku roku 1991 znamenal pro ODA zásadní zlom v jejím dosavadním působení. Nově se strana musela etablovat již jako samostatný subjekt v rodícím se českém stranicko- politickém spektru. ODA se jasně identifikovala s jeho pravou částí. Zároveň zahájila bližší spolupráci s některými subjekty, hlásícími se k politické pravici. Již na přelomu let 1990 a 1991 započaly rozhovory mezi představiteli ODA a *Klubu angažovaných nestraníků (KAN)*, jenž měly vyústit v integraci obou subjektů, z níž nakonec díky rozporům v některých programových otázkách nakonec sešlo. 12.3.1991 oznámilo vedení ODA, že po rozpadu OF se k alianci přihlásilo celkem 16 poslanců zákonodárných sborů. K ODA se mimo jiné připojil i poslanec Jan Kalvoda a také místopředseda federální vlády V. Dlouhý. Byl tak položen základ skupiny ekonomických liberálů uvnitř strany, pro níž se do budoucna vžilo označení „pragmatické křídlo“. II. Celostátní konference ODA, jež se sešla v Praze 20.4.1991, řešila otázku spolupráce aliance s ostatními subjekty pravice ve změněné situaci po rozpadu OF v ČR i na Slovensku, jak podtrhovala účast zástupců slovenské VPN.⁸⁶ Prvním, kdo v tomto ohledu připadal v úvahu, byla Klausova ODS, která se stala nejvýraznějším dědicem OF. Ideová východiska a programatika obou stran si byly velmi podobné. Blízkost obou subjektů navíc podtrhovaly velmi blízké vzájemné vztahy mezi lídry ODS (Klaus, Kočárník) a některými představiteli ODA: T. Ježka (jenž se ovšem na rozdíl od V. Klause orientoval více na filozofická východiska neoliberální koncepce než na klasickou ekonomickou teorii⁸⁷) a V. Dlouhého. Velkým předělem mezi oběma „občanskými“ stranami byl však jejich původ a charakter členské základny. Zatímco ODA byla stranou víceméně volební a navíc orientující se primárně na intelektuální kruhy, ODS od začátku směřovala k pozici silné masové strany, zaměřené na zájmy ekonomických elit a ambiciózní regionální politiky. Právě odtud pochází úsloví, že „ODA bude mozek a ODS jeho ruce“. Předěly mezi oběma stranami se však prohloubily v září 1991, kdy byl postupem zastupitelů ODS odvolán pražský primátor Jaroslav Kořán, jenž se hlásil k ODA, a na jeho postu ho nahradil zástupce ODS Milan Kondr. Představitelé ODA byli touto epizodou pobouřeni a veřejně proti ní protestovali. Přesto však došlo mezi ODA a ODS v listopadu 1991 k uzavření dohody, jež byla prezentována jako „pakt o neútočení“ a v níž se hovořilo o vzájemné toleranci.⁸⁸ Poté, co se snaha uskutečnit sblížení ODA a KDS, k čemuž se vrátíme později, ukázala být jako neúspěšná, orientovala se ODA na bližší spolupráci s *Liberálně demokratickou stranou*

---

⁸⁶ Jak již bylo výše zmíněno, ODA měla formálně federální působnost, na Slovensku však měla pouze pět členů a jeden místní klub v Bratislavě. In: Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 38

⁸⁷ Tamtéž, s. 27

⁸⁸ Pšeja, Pavel: Stranický systém ČR, CDK, Brno, 2005, s. 124

(LDS). Její kořeny sahaly až před listopad 1989 a voleb 1990 se účastnila v rámci OF. Její dva poslanci E. Mandler a B. Doležal však později nepodpořili programové prohlášení Čalfovy vlády a strana se stala v podstatě opozičním subjektem. Liberální orientace strany a její blízký vztah s německou FDP, na jejíž finančních příspěvcích byla v podstatě zcela závislá, však způsobily, že poté, co liberální agendu a prostor nalevo od středu ovládlo Dienstbierovo OH, musela LDS nalézt svou novou polohu na politické scéně. V listopadu 1991 nahradila Mandlera v čele strany Viktorie Hradská, pod jejímž vedením se začala LDS orientovat na pravicové strany ODA a ODS. Následně došlo k uzavření alianční dohody a v březnu 1992 se LDS „integrovala“ do ODA. Členská základna ODA se tak zvýšila o 207 bývalých členů LDS, kteří v rámci ODA získali formální statut „ODA- liberálové“.⁸⁹

Vztahy ODA s druhým, spíše levicovým subjektem, jenž vzešel z OF, Dienstbierovým OH, byly poznamenány spory mezi předsedou české vlády Petrem Pithartem (OH) a ministrem zemědělství Bohumilem Kubátem, jenž v červnu 1991 vstoupil do ODA, ohledně reformy v oblasti zemědělství. Ministr Kubát, jenž prohlubující se reformy v tomto resortu připisoval působení starých struktur, čelil v průběhu roku 1991 několikrát snaze premiéra odvolat ho z funkce. Ministr neprojevoval snahu přistoupit na vládní koncepci zemědělské reformy, postavené na mírnější verzi zákona o transformaci zemědělských družstev. Její realizace byla stále oddalována a vláda čelila protestům nespokojených zemědělců. Přestože k odvolání ministra předsednictvem ČNR nakonec nedošlo a Kubát setrval v úřadu až do voleb 1992, došlo k výraznému ochlazení vztahů mezi premiérem Pithartem a vedením ODA.⁹⁰

Zásadní význam pro vývoj před volbami měla IV. Celostátní konference ODA, jež zasedala ve dnech 28.- 29.3.1992. V době již velmi pokročilého stádia česko- slovenské roztržky objevila aliance novou výraznou osobnost ve svých řadách, poslance a právníka z Rokycan Jana Kalvodu. Ten se stal postupně vděčným mediálním zastáncem „české věci“ v tomto konfliktu a výrazně ovlivnil postoj ODA k otázce osudu čs. federace. Představitelé ODA si od Kalvodovy veřejné popularity slibovali zlepšení pozice strany před volbami, a tak Kalvodovu kandidaturu do čela ODA podpořil i dosavadní předseda P. Bratinka a V. Dlouhý uvedl, že „změna ve vedení ODA neodráží mocenské spory uvnitř strany, ale je její určitou sebereflexí z hlediska toho, jaké funkce mohou jednotliví čelní reprezentanti ODA nejlépe- v souladu se svými schopnostmi- vykonávat.“⁹¹ Pšejta a Mareš se však domnívají, že otázka změny ve vedení aliance byla zapříčiněna spíše pokračujícími vnitrostranickými třenicemi a že volba

---

⁸⁹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 36

⁹⁰ Tamtéž, s. 29- 32

⁹¹ Tamtéž, s. 42

Kalvody byla do jisté míry kompromisem mezi konzervativním (P. Bratinka, D. Kroupa) a liberálním (V. Dlouhý) křídlem ve straně.⁹² P. Bratinka byl každopádně zvolen prvním místopředsedou a na místopředsednickém postu setrval i další zakladatel ODA- D. Kroupa.⁹³ Vyhlídky ODA před parlamentními volbami v červnu 1992 nebyly zrovna růžové. Kromě korupčních kauz podřízených ministru T. Ježka byla ODA také ve svízelné finanční situaci. Cestu z této krize vyřešili představitelé ODA uzavřením dvou úvěrů u Čs. obchodní banky a Živnobanky v souhrnné výši 45 miliónů Kč. Oba úvěry byly krátkodobé, splatné do března 1993, a s poměrně vysokým úrokem.⁹⁴ Tento úvěr se později pro ODA stal zdrojem problémů spojených s dluhem, který ji nakonec „přežil“.

KDS byla svým sjezdovým rozhodnutím z března 1990 postavena do situace, kdy si musela zvolit, na jaké platformě do nadcházejících voleb vstoupí. Již 20.3.1990 navštívili zástupci KDS kardinál Tomáška a vyloučili předvolební koalici s ČSL. Na sjezdu měl návrh koalice s ČSL opravdu nejmenší podporu, ale republikovému výboru byl poskytnut mandát, aby doporučenou koalici se slovenským KDH doplnil i o další partnery. 2.4. pak republikový výbor schválil rozšíření koalice s ČSL, což bylo oficiálně oznámeno na sjezdu lidovců o den později.⁹⁵ KDS tak nakonec stejně přistoupila na vytvoření jednoho volebního subjektu křesťanské orientace, čímž její zástupci poprvé nepřímo uznali, že prostor pro dvě křesťanské strany v českém prostředí není, a že primát ČSL je v tomto ohledu těžko překonatelný. KDS tak šla do voleb v koalici s názvem *Křesťanskodemokratická unie (KDU)*, kterou kromě ní a ČSL vytvářelo také slovenské KDH, Svobodnou rolnickou stranou, Sdružením československých podnikatelů, Moravským občanským hnutím a Klubem seniorů.⁹⁶ Přesto však „stíny minulosti“ tento v první fázi nadějný projekt dostihly, když byl bezprostředně před volbami obviněn předseda ČSL Josef Bartončík ze spolupráce s komunistickou Státní bezpečností, což zřejmě koalici v samotných volbách poškodilo. KDU obdržela 8,7% hlasů do Sněmovny lidu FS a 8,8% hlasů do Sněmovny národů FS, resp. ČNR. KDS obsadila ve FS 6 křesel a v ČNR 8 křesel. Ve FS za ní zasedli Václav Benda, Marie Kaplanová, František

---

⁹² Srov. Pšejja, Pavel – Mareš, Miroslav: Občanská demokratická aliance, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1539

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 43

⁹⁵ Fiala, Petr- Foral, Jiří- Konečný, Karel- Marek, Pavel- Pehr, Michal- Trapl- Miloš: Český politický katolicismus 1848- 2005, CDK, Brno, 2008, s. 450

⁹⁶ Šedo, Jakub: Křesťanskodemokratická strana, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1558

Michálek, Irena Šimečková, Josef Tomsa a Miroslav Tyl, v ČNR potom Antonín Chutný, Antonín Procházka, Jiří Strašek, Pavel Tollner, Miroslav Wajsar a Jan Zahradníček, další dva členové KDS Marek Benda a Jan Litomiský byli zvoleni na kandidátních listinách OF. KDS se nově také podílela na obsazení české vlády, kde se ministrem školství stal prof. Petr Vopěnka.⁹⁷ Tento resort byl pro KDS vzhledem k důrazům na konkrétní programová témata navýsost ideální. Poslanci KDS již v předvolebním období pracovali na novém vysokoškolském zákoně, kde prosazovali maximální autonomii vysokých škol, a při projednávání zákona o základních a středních školách prosazovali umožnění činnosti soukromých a církevních škol. Zasazovali se také o přijetí zákona o soudních rehabilitacích a zákona o navrácení majetku církvím.⁹⁸ Dr. Musil upozorňuje na skutečnost, že KDS na rozdíl např. od ČSL neměla ve svých řadách tolik lékařů, a na rozdíl od ODA a ODS také nemnoho makroekonomů. Naopak „vlastní“ jí byly právě oblasti školství a kultury, zemědělství a také životního prostředí.⁹⁹

V srpnu 1990 se KDS stala členem Evropské demokratické unie (EDU), která sdružuje všechny konzervativní a některé křesťansko- demokratické strany Evropy. Ve dnech 15. a 16.9.1990 proběhl II. sjezd KDS, kde se strana deklarovala jako „demokratická a důsledně nesocialistická“. Někteří autoři KDS připisují právě určitou explicitní formu antikomunismu, která u jiných stran nedoznala takové síly. KDS požadovala co nejširší restituce, podporovala rehabilitace osob postižených komunistickým režimem a lustrační zákon.¹⁰⁰ V těchto postojích se obě analyzované strany dosti podobaly, ale zatímco členem ODA se roku 1991 stal někdejší člen KSČ V. Dlouhý (i když později stanovy ODA členství předlistopadových členů KSČ zakazovaly, ovšem s možností udělení výjimky), KDS podobný případ nikdy ve své existenci nezaznamenala. Na sjezdu byl potvrzen v čele strany Václav Benda, místopředsedy se nově stali Miroslav Tyl, Pavel Tollner, Jiří Bužga, Michaela Freiová, Hynek Krátký a Miroslav Svoboda.

1.10.1990 uzavřela KDS užší spolupráci s Mandlerovou LDS společnou deklarací „Politiky pravého středu“. Obě strany spolu také spolupracovaly v listopadových komunálních volbách, do kterých KDS vstupovala buď samostatně, nebo v koalici s LDS, ČSL či Republikánskou unií. KDS získala v obecních zastupitelstvech více než 300 mandátů a obsadila křesla starostů či místostarostů ve více než 40 městech a obcích. Asi nejvýznamnějším komunálním

---

⁹⁷ Svoboda, *odpovědnost, solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 5

⁹⁸ Tamtéž, K problematice školství a kultury v pojetí KDS viz. Křesťanská demokracie k problematice školství a kultury, KDS, Praha, 1992

⁹⁹ Rozhovor autora s RNDr. Josefem Musilem v Praze dne 15.4.2009

¹⁰⁰ Srov. Šedo, Jakub: Křesťanskodemokratická strana, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1558

politikem KDS se stal nový primátor Ústí nad Labem Petr Cerman. Pozice náměstků primátora obsadila KDS také v Olomouci, Plzni a Českých Budějovicích.¹⁰¹

Dne 20.2.1990 obsadila KDS další křeslo ve vládě ČR, když se ministrem životního prostředí stal člen KDS ing. Ivan Dejmal.¹⁰²

V dalším období se legislativci KDS věnovali například otázkám, spojeným s tzv. restitučními zákony, zákonu o vlastnických vztazích k půdě, zákonu o obecních volbách, scénáři ekonomické reformy, kde požadovali zrušení přednostních prodejů ze zákona o malé privatizaci, zákonu o cenách, o kolektivním vyjednávání, devizovému zákonu či zákonu o strategickém plánování. Prosazen byl rovněž požadavek nových a kompletních lustrací všech důležitých státních orgánů a také usilovali o demonopolizaci médií.¹⁰³

ČSL se po nástupu nového vedení v čele s Josefem Luxem v září 1990 několikrát pokusila o integraci s KDS. Podle V. Bendy však k integraci zatím nedojde, poněvadž mezi oběma stranami je údajně podstatný rozdíl v politické orientaci: zatímco KDS prý sdružuje užší část křesťanů (katolíky) a staví se spíše do levého středu, hodlá KDS pracovat na širším křesťanském základě napravo od středu... Předseda ČSL J. Lux se proti této charakteristice své strany ohradil, ale nic se nezměnilo na další oddělené existenci obou stran.

Dne 18.2.1991 kritizovalo pět malých pravicových stran včetně KDS ve společném prohlášení média za neobjektivní zpravodajství, žádaly, aby v nich byly vytvořeny politické rady jako řídicí orgány, které by měly pluralitní složení a zaručily objektivní informace.¹⁰⁴

Dne 17.3.1991 se v Brně konala schůzka představitelů křesťanských stran. J. Lux, J. Čarnogurský a V. Benda zde dosáhli rámcové dohody o třístranné federaci republik nebo spolkových zemí, neshody ovšem panovaly v otázce jejího vzniku: zatímco KDH trvalo na státní smlouvě, ČSL a KDS považovaly za základ ústavu. I když zatím nebylo dosaženo podrobné shody a stanovisko KDH nebylo jednoznačné, svědčil tento výsledek o novém postoji těchto stran k moravskoslezskému požadavku, který se v zásadě lišil od stanoviska velké části českých politiků, představitele ODA nevyjímaje, kteří trvali na zachování dvoustranné federace a odmítali jak moravskoslezské požadavky, tak otázku spolkového státu.

V březnu 1991 se výrazně ochladily vztahy mezi ČSL a KDS kvůli arbitrážnímu řízení za rozdělení hlasů ve volbách. Podle dubnového výzkumu volebních preferencí by KDS a ČSL společně získaly 9% hlasů (stejně jako KSČM a SZ), což by znamenalo 2. místo za ODS a

---

¹⁰¹ *Svoboda, odpovědnost, solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 9

¹⁰² Tamtéž, s. 5

¹⁰³ Tamtéž, s. 6

¹⁰⁴ *Budování státu*, únor 1991, s. 10

OH (společně jako OF). K roztržce však mezi ČSL a KDS došlo v červenci 1991, kdy představitelé ČSL nechaly zaregistrovat politické hnutí pod stejným názvem, jaký nesla někdejší volební koalice: *Křesťanská a demokratická unie (KDU)*. KDS nesouhlasila s tímto krokem a považovala ho za „vyvlastnění“ křesťanskodemokratické značky ze strany ČSL. KDS tak na protest vystoupila z poslaneckého klubu KDU vytvořila samostatný klub v ČNR a společně s LDS ve FS, neboť zde nebyl samostatných poslanců k vytvoření klubu dostatečný počet.¹⁰⁵ Osudy KDS a ČSL se tak na dlouhou dobu zásadně rozešly, což jen utvrdilo následné spojení KDU a ČSL na sjezdu lidovců na jaře 1992 pod názvem *Křesťanská a demokratická unie- Československá strana lidová (KDU-ČSL)*, čímž lidová strana stvrdila svou křesťanskodemokratickou identitu, což podle slov někdejšího člena KDS PhDr. Milana Bubna předsedu Václava Bendu doslova „ranilo“.¹⁰⁶ Celá situace tak znamenala orientaci KDS na spolupráci s jiným subjektem. V úvahu samozřejmě připadala ODA. Klíčovou otázkou ovšem bylo, zda by tyto dvě strany, jež vzešly ze společného „lůna“, měly jít „společně proti ODS“ či „společně s ODS“. Předseda KDS V. Benda razil názor, že pokud spolu malé strany nebudou spolupracovat, „Klaus je převálcuje“. Na podzim 1991 tak vedl jednání s předsedou ODA P. Bratinkou, z nichž však nevzešel potřebný kompromis. Lze jen spekulovat, nakolik se při krachu v tomto jednání projevoval „fenomén Klaus“, k němuž, jak se zdá, zaujímaly obě strany odlišná stanoviska. Nesporným výsledkem ovšem bylo, že zatímco se ODA rozhodla jít do parlamentních voleb 1992 samostatně, KDS se nově začala orientovat na spolupráci s ODS.¹⁰⁷ Klausova ODS oznámila v prosinci 1991 volební postup s *Klubem angažovaných nestraníků (KAN)*. V Praze se konal z popudu KAN summit 10 pravicových stran: ODS, ODA, KDS, LDS, ASD, HOS, Pravicového bloku, KAN, NSS a ČSL. Jako pozorovatelé byly přizváni rovněž *Čs. Strana neutrality a Koruna česká*. Cílem bylo vytvořit předvolební základnu a dohodnout společný postup do voleb. 11.1.1992 se pak v Brně konalo 12. kolegium pravicových stran a hnutí, z něhož měla vzejít koalice pod názvem *Demokratický blok*. Výsledkem však bylo jen definitivní oznámení koaličního spolupráce ODS, KDS a KAN (který ovšem zanedlouho koalici opustil a ve volbách bez úspěchu kandidoval samostatně). ODA oznámila spolupráci jen na federální úrovni se slovenskou ODÚ- VPN. Tento výsledek tak znamenal definitivní konec někdejšího OF, neboť předěl mezi ODS a OH se zdál být zásadní. Představitelé ODS a posléze KDS vytýkali OH na

---

¹⁰⁵ Budování státu, červenec 1991, s. 4

¹⁰⁶ Rozhovor autora s PhDr. Milanem Bubnem v Praze dne 10.3.2009

¹⁰⁷ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 36

jedné straně jeho nevyhraněnost a zastoupení proudů od pravice až k levici, na druhé straně ale také faktický příklon k levici, charakterizovaný návazností na reformní komunismus let 1968/69 a označovali jeho příslušníky za kryptokomunisty.¹⁰⁸ V únoru 1992 se konal sjezd KDS ve Žďáru nad Sázavou, kde byl přijat zásadní politický program strany pod názvem „Obnovit tvář země“. Představitelé KDS se na sjezdu shodli, že v Československu nejde o soutěž demokratické pravice a demokratické levice, ale spíše proti sobě stojí jen jinak uskupené síly demokracie proti silám levice, v pojetí KDS ztotožňované se silami restaurace. Sjezd KDS se vyslovil proti rozdělení ČSFR na dva samostatné státy a schválil uzavření koaliční dohody s ODS. Došlo také k novelizaci stanov, podle jejichž nové verze není přípustné, aby členové strany byli současně členy jiných politických stran a hnutí. Na postu předsedy byl potvrzen Václav Benda.¹⁰⁹

Voleb 1992 se tedy KDS zúčastnila v koalici s ODS. Jakkoliv toto spojení lze považovat za spíše volný svazek, neboť ODS jako hlavní dědic OF v koalici jasně dominovala a i v rámci předvolebních materiálů se obě strany prezentovaly víceméně separátně, jednalo se ze strany KDS o velmi chytrý taktický tah, který výrazně předurčil další směřování strany jak v programové, tak i systémové oblasti. Zajímavé je také to, že zatímco v Čechách byly pozice ODS-KDS i ODA před volbami poměrně silné, na Moravě se preference ODS-KDS pohybovaly v dubnu 1992 pouze kolem 25% a ODA byla hluboko pod hranicí volitelnosti s pouhým 1% preferencí.¹¹⁰ Tento fakt lze přičítat postoji dotčených stran k moravským „státovým“ požadavkům v uplynulém období.

Zapojení ODA a KDS do politického systému- léta 1992- 1996:

ODA zažila v parlamentních volbách v červnu 1992 poměrně hubený výsledek, který byl pro její představitele jistým zklamáním. Výsledek do FS zůstal pro alianci těsně pod hranicí volitelnosti: do SL FS- 4,98% a do SN FS- 4,08%. Jen do ČNR se podařilo překonat potřebné kvórum- 5,93%. ODA tak v českém parlamentu získala 15 poslaneckých křesel, do nichž usedli: I. Mašek, O. Kužílek, R. Špaček, J. Kalvoda, V. Šuman, J. Stadler, V. Dobal, T. Ježek, J. Effenberger, M. Čerbák, K. Ledvinka, D. Kulka, Č. Hofhanzl, K. Lojdrová a R. Hába. Skutečnost brzkého konce existence československé federace však účastí ODA na úrovni českého parlamentu učinila poměrně vlivnou stranu, která od počátku sehrávala klíčovou roli, a která navzdory volebnímu výsledku z roku 1992 zažívala v dalším dvouletém období nárůst

---

¹⁰⁸ Budování státu, leden 1992, s. 7

¹⁰⁹ Budování státu, únor 1992, s. 7

¹¹⁰ Budování státu, duben 1992, s. 12

jak členské základny, tak i voličských preferencí. Prvním subjektem, s nímž se po volbách podařilo vedení ODA dohodnout povolební spolupráci, byla Luxova KDU-ČSL. Následně vyjádřila ODA podporu postupu nejsilnější české strany ODS v jednání se slovenským HZDS o složení nové federální vlády a i o budoucnosti československé federace. Po vleklých jednáních mezi vedením aliance a ODS došlo nakonec k uzavření koaliční dohody mezi ODS, KDS, KDU-ČSL a ODA a na řadu přišla 23.6. otázka personálního obsazení nové vlády. Došlo k dohodě, že ODA obdrží v nové vládě 3 ministerská křesla: Jan Kalvoda se stal místopředsedou vlády pro legislativu, Vladimír Dlouhý ministrem průmyslu a obchodu a poté, co se ODA nepodařilo obhájit na postu ministra privatizace T. Ježka, byl na tento post nominován Jiří Skalický.¹¹¹

Analýza pozice **KDS** se ohledem na její koaliční spolupráci s ODS složitější. Koalice ODS-KDS sice zaznamenala volební úspěch, když zvítězila v ČR ve všech volených orgánech (SL FS- 33,9%, SN FS- 33,4% a ČNR- 29,7%), ale KDS byla na základě obsazených mandátů zřetelně slabším koaličním partnerem: 10 mandátů v ČNR a 9 ve FS (6 ve SL a 3 ve SN).¹¹²Přesto však spolupráce s ODS zůstala zachována i po volbách a s ohledem na probíhající čs. jednání bylo zřejmé, že klíčovou pozicí se do budoucna stane obsazení české vlády. V ní po vytvoření výše zmíněné koalice obsadila ODA dvě křesla, a to na ministerstvech, která držela již doposud. Došlo jen ke změně personálního obsazení: ministrem školství se stal univerzitní profesor a katolický kněz Petr Piňha, a ministrem životního prostředí dosavadní náměstek primátora Českých Budějovic František Benda. Obě strany rovněž obsadily křesla místopředsedů ČNR (po 1.1.1993 PS PČR), kterými se stali Karel Ledvinka (ODA) a Pavel Tollner (KDS). Na základě nového poměru sil se tedy zdá, že předchozí animozity mezi novými koaličními subjekty byly v jistém smyslu zapomenuty, a že zúčastněné strany vykročily do nové etapy svého vývoje.

Přístup ODA a KDS k otázce rozdělení ČSFR:

Ve věci osudu československé federace zaujaly obě strany prakticky shodný postoj, rozdílly se týkaly jen časového určení artikulace postoje. KDS, jak již bylo výše uvedeno, se na svém únorovém sjezdu roku 1992 vyslovila proti rozpadu federace Čechů a Slováků na dva samostatné státy a její tehdy schválený program navíc tuto možnost ani explicitně

---

¹¹¹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 47

¹¹² Šedo, Jakub: Křesťanskodemokratická strana, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1559

nepřipouštěl¹¹³, po volbách s ohledem na pokročilé stádium evoluce jednání politických reprezentací obou národů převládl i u představitelů KDS postoj analogický stanovisku Klausovy vlády, směřující k rozdělení ČSFR. ODA zaujala jasný postoj v této věci již začátkem roku 1992, kdy vycházejí z ideových principů svobody a konstitucionalismu Politická rada ODA prohlášení, v němž stálo, že „principy svobody, demokracie a občanské společnosti pro nás mají vyšší hodnotu, než zachování federace za jakoukoliv cenu. Jsou důležitější než územní rozsah státu, ve kterém mají být naplňovány“. Jinými slovy, ODA tak dala jasně najevo, že pokud dojde k výraznému přesunu kompetencí z úrovně federace na úroveň orgánů republik, dojde tak fakticky k rozmělnění federace formou suspendování federální ústavy, což z pohledu ODA znamenalo ohrožení principu nedotknutelnosti ústavy. I proto aliance již v období před volbami zaujala stanovisko, že pokud na Slovensku zvítězí ve volbách nacionalisté, je rozpad federace nejlepším možným řešením.¹¹⁴ Tento postoj později znamenal výraznou kompatibilitu stanoviska koaličních stran ve věci osudu ČSFR oproti názorům opozice.

Přístup ODA a KDS k otázce privatizace:

Asi nejdůležitější vlajkovou lodí politiky Klausovy koaliční vlády po volbách 1992 nejen v socioekonomické oblasti se stal projekt kupónové privatizace. Tato koncepce nevyvolávala alespoň v první fázi v rámci koalice téměř žádné kontroverze. Přesto ovšem přístup ke konceptu privatizace nebyl v předvolebních programových dokumentech zdaleka jednoznačně totožný. ODA se již ve svém volebním programu jednoznačně přihlásila ke koncepci kupónové privatizace, připomněla, že její ministr T. Ježek je jedním z „duchovních otců“ kupónového řešení, a také skutečnost, že aliance v této věci vychází ze zásady, že „Každý majetek musí mít svého vlastníka, který se o něj bude starat.“¹¹⁵ KDS se ve svém *Žďárském programu* vyslovila především pro podporu středního stavu formou podnikání, které je důležité i pro obnovení a stabilizaci sociální a společenské struktury země. V tomto je dle KDS nutno urychleně pokračovat v procesu privatizace, orientované na vznik malého a středního stavu. V procesu privatizace je třeba využívat dle KDS všech standardních metod, jako jsou restituce, přímé prodeje, dražby, prodeje na splátky apod. Důraz KDS kladla především na význam naturálních restitucí původního majetku. KDS také považovala za nedokončenou otázku restitucí právnických osob a exulantů a odsuzovala nezákonné průtahy

---

¹¹³ Srov. *Žďárský program, Obnovit tvář země*, KDS, Praha, 1992

¹¹⁴ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: *Deset let na straně svobody*, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 377- 380

¹¹⁵ Tamtéž, s. 265

při restitucích oprávněných osob. K otázce kupónové metody se však na rozdíl od požadavku restitucí KDS ve svém programu nevyjádřila.¹¹⁶

Přístup ODA a KDS k otázce církevních restitucí:

Téma vyřešení vztahu státu a církvi, spojené s otázkou restitucí církevního majetku, zůstává horkým tématem dodnes. Tématem vládní agendy se stalo již na začátku 90. let. Na rozdíl od přístupu k otázce kupónové privatizace však toto téma vyvolávalo mnohé tenze i uvnitř vládní koalice a rozličné byly zprvu i stanoviska námi sledovaných stran.

Poprvé se mírná odlišnost přístupu ODA a KDS projevila již v předvolebních programových dokumentech obou stran. Zatímco ODA se přihlásila explicitně jen k odluce církve od státu a o církevních restitucích a jejich pojetí přímo nehovořila,¹¹⁷ KDS ve *Žďárském programu* věnovala postavení církvi a náboženských společností zvláštní kapitulu, kde se vedle morálního postulátu náboženské svobody přihlásila k odluce církve od státu také, ale tato otázka byla blíže specifikována jako forma vlastního majetku a dobrovolné církevní daně, jakož i vytvořením legislativního prostředí pro nejrůznější způsoby dotací, zřizování nadací apod. při možnosti využití odpisů z daně.¹¹⁸ Od těchto zásad se později odvíjely i praktické kroky ve věci zákona o církevních restitucích. Dr. Musil v této souvislosti připomíná, že zatímco pro KDS byla otázka restitucí konkrétním cílem a v rámci tohoto musela být řešena i otázka církevních restitucí, ODA primárně vycházela z postulátu „nápravy křivd“, podle čehož pak zaujímal stanovisko ke konkrétnímu řešení otázky církevních restitucí. V tom se ale také obě strany odlišovaly i od KDU-ČSL, pro kterou byly církevní restituce cílem samy o sobě.¹¹⁹

K prvním střetům ve vládní koalici ve věci církevních restitucí došlo v květnu 1993, kdy KDU-ČSL s podporou právě KDS otevřela toto téma právě jako otázku nápravy křivd a vzdání průchodu spravedlnosti, přičemž zdůrazněna byla významná kulturně- politická a morálně- politická úloha církvi ve společnosti. ODS coby nejsilnější vládní strana toto uznala, ale řekla, že se její stanovisko liší v rozsahu restitucí a místopředseda ODS Petr Čermák odmítl „extrémizování“ otázky. ODS preferovala vrácení majetku jen v případě, jedná- li se o majetek, který je v držbě obcí nebo státu. Proces by v žádném případě nesměl ohrozit

---

¹¹⁶ *Žďárský program, Obnovit tvář země*, KDS, Praha, 1992, s. 23- 24

¹¹⁷ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 287

¹¹⁸ *Opcit.*, s. 22

¹¹⁹ Rozhovor autora s RNDr. Josefem Musilem v Praze dne 15.4.2009

privatizaci, ani negativně zasáhnout do rozpočtů obcí a státu.¹²⁰ Věc tak byla odsunuta o tři týdny.¹²¹ V červnu se pak naplno projevil rozpor v pojetí tohoto problému mezi ODS a oběma křesťanskými stranami. ODA pak odmítla ve věci zaujmout jasné stanovisko a rozhodla se hrát roli jakéhosi mediátora a napomáhat při smíření postojů. Podporuje přitom způsob vrácení majetku na základě vytvoření seznamů, které by měly být vypracovány ve spolupráci s církvemi a náboženskými společnostmi. KDS zaujímá v této věci podobné stanovisko jako KDU-ČSL, ale vzhledem k blízkému vztahu k ODS se v této věci angažuje mnohem skromněji.¹²² V červenci si jednotlivé strany ujasňovaly svůj postoj k otázce církevních restitucí. ODA zaujala přístup „střední cestou“, tedy vrácení přesně vyjmenovaného církevního majetku. KDS naopak ústy svého předsedy V. Bendy považuje průtahy s restitucí církevního majetku naopak za zbytečné škodlivé nejen pro církve, ale (vzhledem k blokačním paragrafům, které zakazují v přechodné době nakládat s dotčeným majetkem) i pro privatizační proces, který mohou ztížit. Na rozdíl od ODA nepovažuje KDS za vhodnou restituci podle přesných seznamů, protože v pozemkových knihách je řada nepřesností. V Benda otevřeně označil problém restituce církevního majetku za první vážný spor s ODS. V průběhu srpna 1993 pak ODA ve svém stanovisku k otázce církevních restitucí výrazně obrátila a přiklonila se ke stanovisku obou křesťanských stran ohledně plošného navrácení církevního majetku.¹²³ V září se však ODA rozhodla „malou církevní čtyřku“ opustit a předložit vlastní materiál k otázce církevních restitucí. Obě křesťanské strany se pak s ODA shodly na společném postupu ve věci restituce církevního majetku v listopadu 1993 a poslanec KDS Marek Benda odmítl privatizaci církevního majetku.¹²⁴ Z důvodů odlišného stanoviska ODS v této věci však k řešení otázky restitucí církevního majetku až do konce volebního období nedošlo a tato věc není plně vyřešena dodnes.

Rok 1993:

Prvním velkým politickým tématem po vzniku samostatné České republiky k novému roku 1993 byla volba prezidenta, jež se měla uskutečnit již na sklonku ledna. Všeobecné očekávání v zemi bylo zvolit prezidentem nově vzniklého státu posledního československého prezidenta Václava Havla. Některé strany vládní koalice včetně KDS však v této věci zprvu zaujaly rezervovaný postoj a KDS naopak dala najevo, že má přednostně zájem o vznik horní komory

---

¹²⁰ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 70

¹²¹ Budování státu, květen 1993, s. 5

¹²² Budování státu, červen 1993, s. 4

¹²³ Budování státu, srpen 1993, s. 5

¹²⁴ Budování státu, listopad 1993, s. 6

PČR- Senátu, který ústava předpokládala. ODA naproti tomu ustavení senátu odmítala a bez ohledu na koalici se rozhodla předložit návrh na Havlovu kandidaturu sama. V průběhu ledna však po intenzivní komunikaci v koalici i setkání lídrů s V. Havlem bylo 18.1.1993 oznámeno, že Havel se stane oficiálním kandidátem vládní koalice.¹²⁵

V únoru 1993 byl podán návrh zákona o protikomunistickém odboji, jenž měl podle poslance Marka Bendy ustanovit zločineckou podstatu minulého režimu, účast a poděkování obětem. Dále byl projednáván zákon o soudních a mimosoudních vyrovnáních, o půdě či novelizace zákona o politických stranách. KDS se v únoru několikrát vyjádřila úmysl obsadit post místopředsedy vlády svým předsedou V. Bendou, kritizovala také jmenování Ladislava Dobrovského vedoucím kanceláře prezidenta republiky s odůvodněním, že jde o bývalého komunistu a stoupence OH, které prohrálo volby.¹²⁶

V březnu 1993 iniciovali poslanci za ODA projednání zákona o navrácení majetku židovským obcím. Zákon byl nakonec přijat a vstoupil v platnost o rok později. 24.3. otiskla MF DNES vyjádření poslance KDS J. Svobody, že si strana zaslouží lepšího a reprezentativnějšího předsedu, než je dosavadní předseda Václav Benda. Tento názor údajně nebyl mezi členy KDS nijak ojedinělý a v podobném duchu hovořil i místopředseda PS PČR Pavel Tollner.¹²⁷

V dubnu 1993 došlo k nedorozumění mezi ODA a KDS ve věci zákona o střetu zájmů. Zatímco ODA požadovala zpřísnění pravidel a jejich rozšíření na poslance, ministry, úředníky státní správy i předsedu NKÚ. KDS naopak ústy svého předsedy tento požadavek odmítla s odůvodněním, že tuto problematiku již uspokojivě řeší platný zákon o opatřeních v souvislosti s ochranou veřejného zájmu z roku 1992. Požadavek novelizovat a zpřísnit tento zákon vychází dle V. Bendy ze socialistických představ o podnikání jako o činnosti sice povolené, ale podezřelé a nemravné. Opozice v parlamentu žádala v dubnu zákonem stanovit poměrné zastoupení v řídicích orgánech parlamentu podle výsledků voleb. To ODA i KDS ústy poslanců I. Maška a M. Bendy odmítly s poukazem, že zákonné určení, určující, jak má vypadat předsednictvo a další orgány parlamentu, je zcela výjimečné ve vyspělých demokraciích. Podle těchto poslanců má jít vždy o výsledek politických jednání a politické dohody, nikoliv o zákonem stanovené funkce. ODA se v dubnu v souvislosti s diskuzí o vzniku vyšších územně samosprávných celků vyslovila pro zavedení třístupňové správy formou zrušení okresů.¹²⁸

---

¹²⁵ Budování státu, leden 1993, s. 5

¹²⁶ Budování státu, únor 1993, s. 6

¹²⁷ Budování státu, březen 1993, s. 5

¹²⁸ Budování státu, duben 1993, s. 6-7

V závěru května se znovu otevřela polemika kolem sjednocení křesťanských stran. Předseda KDS Václav Benda však myšlenku sloučení s KDU-ČSL odmítl a připustil ji až za delší dobu 10- 15 let. Ministr životního prostředí za KDS František Benda upozornil 8. května na česko-bavorsko- rakouském setkání v Českých Budějovicích na možnost vážného ochlazení vztahů mezi ČR a Rakouskem kvůli sporům ohledně jaderné energetiky.¹²⁹ V závěru května proběhly v Norimberku tradiční sudetoněmecké dny, kde představitelé bavorské vlády vyzvali vládu ČR k dialogu se sudetskými Němci, čímž podmínili dostavbu ropovodu Ingolstadt. Toto téma poté rozvířilo v červnu hladinu české politiky. Vláda Václava Klause tyto požadavky odmítla jako nepřípustný nátlak a oznámila, že jediným relevantním partnerem je pro ni spolková vláda. Uznala ale, že jde o významnou nátlakovou skupinu, s níž je nutno jednat na nevládní úrovni. ODA v prohlášení politické rady i ústředního sněmu odmítla sudetoněmecké požadavky jako neoprávněné a škodlivé pro integrační procesy v Evropě. D. Kroupa v této souvislosti prohlásil, že získal informace o podněcování nacionalistických nálad na Slovensku v době rozpadu federace ze strany sudetoněmeckých předáků. Z tohoto důvodu také ODA odmítla účast v komisi pro dialog se sudetskými Němci, na níž se představitelé vládních stran dohodli 31. května, pokud by tato měla vstoupit do přímého kontaktu se sudetskými Němci.¹³⁰ Podobně i KDS odmítla v reakci na požadavky na odškodnění hmotných ztrát ze strany sudetských Němců, aby odškodnění českých občanů- obětí nacismu bylo spojováno s otázkou sudetských Němců.¹³¹

V červenci 1993 vyjádřila ODA nesouhlas se mzdovou regulací, kterou vláda zavedla, neboť podle představitelů aliance odporuje základním zásadám ekonomické reformy. Zároveň se ODA ostře ohradila proti neschválení své kandidátky na pozici ústavního soudce. Předseda KDS V. Benda oznámil, že kromě církevních restitucí jsou mezi jeho stranou a ODS rozdíly i pohledu na jiné otázky, např. na dialog se sudetskými Němci či na otázku odvolání ministra zdravotnictví za ODS P. Loma. KDS také ústy místopředsedy Miroslava Tyla oznámila, že je v dobrém styku s *Klubem angažovaných nestraníků (KAN)*, který by měl dle Tyla vyústit v dohodu o spolupráci při komunálních volbách.¹³²

V průběhu srpna se rozhořel spor o obsazení postu šéfa *Bezpečnostní informační služby (BIS)*, neboť ODS se postavila za prozatímního ředitele, svého člena Stanislava Devátého. ODA i KDU-ČSL nepovažovaly za vhodné, když by významné funkce v bezpečnostní struktuře byly

---

¹²⁹ Budování státu, květen 1993, s. 18

¹³⁰ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 70- 71

¹³¹ Budování státu, červen 1993, s. 6

¹³² Budování státu, červenec 1993, s. 7

obsazeny představiteli jedné politické strany (s poukazem na obsazení postu prezidenta NKÚ exčlenem ODS L. Voleníkem). Představitelé ODA vyjádřili názor, že na post šéfa BIS by měl být nominován nezávislý kandidát, ale spekulovalo se též o prosazení kandidáta ODA s podporou KDU-ČSL, která by pak mohla pozici náměstka obsadit svým kandidátem J. Cuhrou. KDS naopak koketovala s možností navrhnout na post šéfa BIS svého předsedu Václava Bendu.¹³³ KDS, ODA i KDU-ČSL se vyslovily v souvislosti s přijetím zákona č. 198/1993Sb., tzv. zákona o protiprávnosti komunistického režimu, proti návrhu KAN na zákaz komunistické strany. Generální prokurátor ČR J. Šetina byl v srpnu obviněn v souvislosti s nabytím bytu v Praze. Šetina byl na svůj post navržen ODA a KDS, kterážto v době kauzy zůstala jeho jediným obhájcem, neboť ODA se od něho v souvislosti s kauzou distancovala.¹³⁴

V září 1993 navázala ODA kontakt přes EDU s francouzským Sdružením pro republiku. Její poslanec O. Kužílek předložil návrh zákona o bezpečnosti občanů. I KDS se podle poslance M. Bendy chtěla v parlamentu věnovat bezpečnostní problematice, bytové politice a přeměně prokuratury na státní zastupitelství. K otázce územně- správního uspořádání státu navrhla KDS třístupňový systém, složený z 8- 10 vyšších samosprávných celků (zemí či krajů). KDS také uzavřela již dříve avizovanou partnerskou smlouvu s KAN pro komunální volby.¹³⁵

V říjnu se ODA vyslovila pro neotálení se vznikem vyšších samosprávných celků ve formátu 13 zemí či krajů s relativně autonomními zdroji příjmů. Naproti tomu ale představitelé aliance vyjádřili obavu, aby do státní správy nezasahovaly regionální politické vlivy a také odmítli myšlenku regionálních parlamentů, která je dle jejich názoru neslučitelná s unitárním státem. KDS se pak vyslovila pro urychlené projednání restitucí právnických osob, složených výlučně z fyzických osob, Armády spásy i restitucí pro exulanty. Politická rada KDS také vydala stanovisko kde prioritami rozpočtu na rok 1994 mělo být vzdělání a bezpečnost. Ve věci VÚSC zastává KDS koncepci 8- 10 celků (3 na Moravě). Zároveň se vyslovila i pro redukcí mandátů v místních zastupitelstvech. Poslanec M. Benda připustil koalici KDS i s SPR-RSČ a ČSSD, odmítl jen koalici s *Levým blokem*. To označil místopředseda PS PČR P. Tollner za nešťastné a jako možného koaličního partnera kromě stávajících koaličních stran označil jen KAN. KDS společně s lidovci také explicitně přivítala encykliku Jana Pavla II. *Centesimus annus*, která dle jejich názoru odmítá mravní relativismus a posun v hodnotách.¹³⁶

---

¹³³ Srov. Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 72

¹³⁴ Budování státu, srpen 1993, s. 5-6

¹³⁵ Budování státu, září 1993, s. 4

¹³⁶ Budování státu, říjen 1993, s. 6

V listopadu 1993 ocenil předseda KDS V. Benda zahraničně- politickou linii vlády, ale zároveň kritizoval názor premiéra Klause, že ČR stačí jen začlenění do politických struktur NATO. Benda také k situaci v bývalé Jugoslávii podotkl, že agresorem v Chorvatsku je jednoznačně neokomunistické Srbsko a bývalá jugoslávská armáda. KDS také podpořila návrh ministra zahraničí J. Zieleniece na zálohové odškodnění obětí nacistické perzekuce, přičemž vhodná by byla dle KDS forma rehabilitačních akcí. Ohledně diskuze o vzniku senátu V. Benda uznal jeho vypuštění, pokud návrh přihlédne ke všem právním důsledkům. KDS se také rozhodla podpořit návrh daňových novel: zrušení darovacích a dědických daní, ale také zavedení státního příspěvku na nájemné nejen pro obyvatele nájemních domů, ale i rodinných domků podle výše příjmů, jak uvedl poslanec Jan Litomiský.¹³⁷

Ve dnech 11.- 12.12.1993 proběhl v Olomouci dlouho očekávaný volební sjezd KDS, na němž se o předsednický post měli utkat čtyři kandidáti: Marek Benda, Václav Benda, Miroslav Tyl a Ivan Pilip. Jako hosté na sjezdu vystoupili představitelé ostatních koaličních stran a Johannes Prochazka z rakouské ÖVP. M. Benda a M. Tyl se kandidatury ještě před volbou vzdali, a tak se o předsednický post nakonec ucházeli jen dosavadní předseda Václav Benda a náměstek ministra školství a předseda Politické rady KDS Ivan Pilip. Zatímco Benda v kandidátském projevu provedl rozsáhlou analýzu situace v ČR i otázek zahraniční politiky a ke stranickým záležitostem se dostal až na konci, Pilip jen krátce nastínil další perspektivy vývoje KDS. Novým předsedou strany byl pak 97 ze 182 odevzdaných hlasů zvolen třicetiletý Ivan Pilip. Dle jeho názoru bylo hlavním úkolem KDS do budoucna „usazení na politické scéně a zdynamizování její činnosti“. Václav Benda byl zvolen místopředsedou strany a přes zklamání vyjádřil ochotu s novým předsedou spolupracovat. Marek Benda pak prohlásil, že volbu akceptuje a rázně odmítl úvahy o rozpadu strany, které považuje za absurdní.¹³⁸

V otázce volebních preferencí v průběhu roku 1993 výrazně posílila ODA, která se stala průběžně třetí nejsilnější stranou v zemi. Vrcholu dosáhla v srpnu ziskem 11% preferencí. Naopak KDS se celý rok pohybovala hluboko pod hranicí volitelnosti v rozmezí 1-2% zisku.

Rok 1994:

V lednu 1994 se znovu objevily spekulace o vzniku nové pravicové strany slučováním stávajících koaličních partnerů. Předseda KDS I. Pilip v této souvislosti připustil, že napravo od ODS je jistě prostor, ale ten by měly vyplnit již existující subjekty. Znovu se začalo projednávat téma VÚSC, jehož finální podoba měla spatřit světlo světa koncem května. Celky

---

¹³⁷ Budování státu, listopad 1993. s. 6

¹³⁸ Budování státu, prosinec 1993, s. 5

měly mít podle návrhu výhradní pravomoci ve školství, zdravotnictví a dopravě, jakož i v oblasti daňové politiky. ODA i KDS společně požadovaly vymezení organizací, vykonávajících veřejně prospěšné služby, a také odtajnění archivu StB.¹³⁹ Představitelé ODA věnovaly zvláštní pozornost také bytové politice.¹⁴⁰ V lednu také dosáhly téměř historického vrcholu preference ODA, která obdržela 14% přízeň respondentů.¹⁴¹

V únoru oznámili představitelé KDS, že kromě koaličních stran je jí programově nejbližší LSNS. K otázce senátu navrhla KDS změnu formátu z 81 jednomandátových na 27 třímandátových obvodů. Na pořad přišlo také téma zemědělství, kde KDS požadovala vyčlenění 30% akcií zpracovatelského průmyslu pro farmáře, aby tak došlo vyváženosti zájmů producentů a spotřebitelů. ODA se vyslovila pro přechodnou ochranu trhu, ale z dlouhodobého hlediska prosazovala plnou liberalizaci dovozu zemědělských komodit. Zemědělství také dle ODA nepotřebovalo speciální zákon.¹⁴² KDS se také chystala předložit návrhy zákonů o ČT, ČRo a rozhlasovém a televizním vysílání.

V březnu 1994 se objevilo poprvé téma financování politických stran. KDS oznámila ústy svého předsedy, že strana hospodaří pro rok 1994 s rozpočtem 4 milióny korun a má 10- 12 hlavních sponzorů. V případě ODA je paradoxní výrok ředitele jejího sekretariátu, že strana nemá žádné dluhy...¹⁴³ Předseda KDS I. Pilip odmítl obavy učitelů z připravovaného zákona o vzdělávání. Pilip i Benda také podpořili zákoník práce a odmítli odborářskou stávkou. Ve věci senátu vyjádřila KDS ochotu přistoupit i na variantu 81 jednomandátových obvodů. ODA i KDS opět vyjádřili nespokojenost s prací ředitele BIS S. Devátého.¹⁴⁴

Dne 9.4.1994 se uskutečnila VII. Celostátní konference ODA, na níž došlo k projednání stanovisek aliance k aktuálním politickým otázkám: stav transformace ČR, reforma územněsprávního uspořádání, financování obcí a bezpečnostní politika, školství ad. Podle očekávání ale nedošlo k volbě orgánů ODA.¹⁴⁵ KDS se v dubnu vyslovila pro zlepšení vydávání majetku v rámci restitucí a také pro činnost dvou komerčních televizních kanálů. Místopředseda PS PČR P. Tollner uvedl, že parlament může vstoupit do spru o katedrálu sv. Víta až po rozhodnutí nezávislého soudu. Ministr životního prostředí F. Benda prohlásil, že hodlá prosadit ekologii do programu celé vlády a konstatoval, že „KDS je proti spuštění

---

¹³⁹ Budování státu, leden 1994, s. 6-7

¹⁴⁰ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 75

¹⁴¹ Opcit, s. 7

¹⁴² Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Opcit., s. 77

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Budování státu, březen 1994, s. 7

¹⁴⁵ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 79- 80

jaderné elektrárny Temelín, dokud nebude přijat atomový zákon upravující podmínky bezpečnosti a chování provozovatelů jaderných zařízení.“ Poslanec KDS Tomáš Svoboda se zase vyslovil pro přijetí „zastřešujícího zákona o tajných službách, jenž by měl umožnit hlídat všechny tajné služby v ČR. KDS, ODA i KDU-ČSL trvají na zákoně o výlučném členství jen v jedné politické straně.¹⁴⁶

V květnu 1994 nahradil předseda KDS Ivan Pilip P. Piťhu na postu ministra školství. Dle vyjádření nového ministra bylo jeho prioritou uskutečnění transformace školství, založené na odpovědnosti státu za kvalitu a kompaktnost školského systému. Ministr životního prostředí F. Benda prohlásil, že KDS uznává jadernou energetiku s vědomím, že hlavním cílem musí být úspory. Poslanec Marek Benda prosadil změnu volebního zákona, podle níž mohli volit i občané v zahraničí.¹⁴⁷ V této věci ho podpořil ve svých návrzích i poslanec za ODA R. Špaček. Poslanec ODA Čestmír Hofhanzl zase kritizoval převedení lesů ve vlastnictví státu z ministerstva životního prostředí do agendy ministerstva zemědělství s obavou z oslabení ochrany lesů. Předseda ODA J. Kalvoda podpořil výkonného předsedu Fondu národního majetku T. Ježka vzhledem k aféře, která se kolem jeho osoby objevila, ale politické grémium aliance zároveň prohlásilo, že FNM je autonomní na vládě i parlamentu, a tak do personálních otázek na FNM nebude ODA nijak zasahovat. Poslanec Šuman se vyslovil pro koncepci boje proti kriminalitě, založené nejen na represii, ale také na prevenci a zároveň odmítl lidovecký návrh na zavedení principu „třikrát a dost“. D. Kroupa odmítl 20.5. jednání se sudetskými Němci. KDS se v této věci vyslovila pro jednání s německými stranami CDU a CSU jako vhodné platformě pro komunikaci. V otázce voleb do senátu se představitelé ODA vyslovili pro uskutečnění historicky prvních voleb v 81 jednomandátových obvodech a dalších již v 27 třímandátových obvodech.¹⁴⁸

V červnu se místopředseda KDS Václav Benda sešel v Praze s A. Pinochetem. V této souvislosti uvedl, že Pinochet se zasloužil o hospodářský rozkvět a zabránil komunistické expanzi v Chile. Místopředseda PS PČR P. Tollner označil tuto schůzku za soukromou akci V. Bendy.¹⁴⁹ Stanovisko ODA v této věci tlumočil D. Kroupa, když uznal Pinochetovy zásluhy na zabránění nastupujícímu komunismu, ale zároveň zdůraznil, že „jeho léčení bylo mnohdy horší než sama nemoc. Proto nepovažujeme takovou osobu za vhodnou veřejné

---

¹⁴⁶ Budování státu, duben 1994, s. 7

¹⁴⁷ Budování státu, květen 1994, s. 6- 7%

¹⁴⁸ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Opcit., s. 81- 82

¹⁴⁹ Budování státu, červen 1994, s. 8

podpory z žádné strany.¹⁵⁰ V červnu též rezignoval na post předsedy FNM T. Ježek. Vláda také bez konkrétního výsledku rozhodovala o zákoně o vzniku VÚSC.¹⁵¹

V červenci oznámil předseda KDS I. Pilip vznik skupiny pedagogů, která se má zabývat novými pravidly pravopisu a jak je užívat. D. Kroupa se v otázce územně správního členění vyslovil pro ponechání okresů jen jako správních obvodů úřadu s rozšířenou působností.¹⁵²

V srpnu byly dohodnuty koalice pro komunální volby, do nichž šly v řadě míst KDS a ODA společně. Dalšími subjekty spolupráce byly ODS, KDU-ČSL a KAN. Ivan Pilip vyslovil požadavek demonopolizace telekomunikací a kritizoval zákon o neziskových organizacích, který dle jeho názoru nevyřeší problémy rozpočtových a příspěvkových organizací. Dle Pilipa by tak stačilo upravení rozpočtových pravidel. Václav Benda byl také v srpnu zvolen lídrem KDS pro komunální volby v Praze. Ten také v září kritizoval pozdní schválení zákona o komunálních volbách. Kritizoval také návrh konference OSN o populaci v Káhiře, neboť dle Bendova názoru obsahuje genocidní prvky a sociální inženýrství. KDS se také vyslovila proti interrupcím a ústy poslance M. Bendy kritizovala cestu premiéra Klause do Číny.¹⁵³ KDS i ODA se také vyslovili pro společné jednání o rozpočtu na příští rok. Lídrem ODA do komunálních voleb v Praze byl navržen náměstek ministra kultury Michal Prokop.¹⁵⁴

V říjnu 1994 se předseda KDS I. Pilip vyslovil pro zavedení školného na vysokých školách od září 1995, jménem strany též prohlásil, že KDS by mohla v případě nepřijetí církevních restitucí opustit vládní koalici. Místopředseda KDS V. Benda zase dementoval spekulace o možné integraci s KDU-ČSL, neboť dělení stran na občanské a křesťanské by dle jeho názoru porušilo důležitou rovnováhu. Lidovci jsou dle Bendy pro KDS nejbližším spojencem, ale některé kroky lidovců v sociální oblasti či vztahu k odborům prý vnímá KDS s rozpaky.¹⁵⁵

V listopadu 1994 proběhly komunální volby, které přinesly ODA významné pozice v místní samosprávě, hlavně ve větších městech (post primátora v Hradci Králové), naopak KDS v celostátním měřítku příliš úspěšná nebyla.¹⁵⁶ Úspěšnější pak byla především v místech, kde kandidovala v koalici s KDU-ČSL, což znovuoživilo úvahy o možné integraci obou stran,

---

¹⁵⁰ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 83

¹⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 82- 83

¹⁵² Tamtéž, s. 86

¹⁵³ Budování státu, září 1994, s. 6

¹⁵⁴ Opcit.

¹⁵⁵ Budování státu, říjen 1994, s. 5

¹⁵⁶ ODA získala zastoupení ve 270 obcích (15% mandátů), KDS jen ve 100 obcích (jen 250 mandátů). Výdaje na předvolební kampaň činily v případě ODA 12 milionů Kč, v případě KDS jen 5 milionů Kč.

mající prakticky identickou voličskou základnu. Podle Václava Bendy by bylo jít do příštích voleb samostatně pro KDS politickou sebevraždou.¹⁵⁷

V prosinci 1994 se stal místopředseda KDS V. Benda ředitelem *Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV)*. V diskuzi o rozpočtu navrhl poslanec Michal Lobkowicz (KDS) snížení daňové zátěže, neboť výdajová strana rozpočtu je dle něho podhodnocena a rozpočet vypadá jako přebytkový. I. Pilip se zase vyslovil pro aktivní odpovědnost v důchodovém pojištění a P. Tollner navrhl zákaz financování stran, humanitárních i charitativních organizací podniky s majoritní účastí státu. KDS se vyslovila také pro deregulaci nájemného a školné.¹⁵⁸

Rok 1995:

Již na sklonku roku 1994 však vypukla jedna s afér, jež výrazně ovlivnila nejen vztahy obou sledovaných stran v dalším období, ale vůbec postavení ODA na české politické scéně a znamenala oslabení jejich pozic před volbami roku 1996. Dluh, jež vznikl z výše zmíněného úvěru před volbami roku 1992, který i s úrokem později dosáhl výše 52 miliónu Kč, byl totiž hned po volbách převeden na *Kreditní a průmyslovou banku* a později na společnost *Marklap*, která za ODA celý dluh uhradila. Problém byl však v tom, že náměstek ministra financí Miroslav Téra (ODA) údajně zařídil auditorský posudek, jež pomohl společnosti *Marklap* navýšit základní jmění o 52 mil. Kč... Celá záležitost vyvolala rozsáhlé policejní vyšetřování, které vyvrcholilo v březnu 1995 obviněním šéfa sekretariátu ODA J. Reichmana z několika trestních činů. Přestože byl Reichman po půlroce zproštěn obžaloby, celá kauza výrazně poškodila pověst ODA na veřejnosti. Zřejmě ve snaze odvést pozornost od vlastních problémů, obvinil předseda ODA Jan Kalvoda v lednu 1995 BIS, že sledovala činnost politických stran. Kalvodu v této věci podpořil i předseda KDU-ČSL Josef Lux. Naopak KDS zaujala ústy I. Pilipa k dané věci negativní stanovisko a V. Benda kritizoval Kalvodovo jednání, neboť dle jeho názoru vynechalo standardní legislativní postupy. Vláda přesto zřídila nezávislou komisi k vyšetření nezákonné činnosti BIS, v níž usedli: F. Benda (KDS), V. Holář (KDU-ČSL), J. Němec (ODS) a J. Skalický (ODA). Komise však brzy celou záležitost uzavřela s tvrzením, že obvinění nelze prokázat.¹⁵⁹ Obě tyto kauzy, jakož i pnutí v rámci vládní koalice, kdy ODA i KDU-ČSL dávaly stále hlasitěji najevo svůj nesouhlas s průběhem kupónové privatizace, tak v rámci samotné ODA začaly formovat několik proudů, které

---

¹⁵⁷ Budování státu, listopad 1994, s. 6

¹⁵⁸ Budování státu, prosinec 1994, s. 5

¹⁵⁹ Pšejja, Pavel: Stranický systém ČR, CDK, Brno, 2005, s. 125

požadovaly zejména zlepšení výměny informací mezi různými stranickými úrovněmi, a způsobily také prudký pokles volebních preferencí aliance, které v průběhu roku 1995 klesly až pod hranici volitelnosti, ale již počátkem roku 1996 se ustálily zhruba na úrovni 8%. Dané kauzy však ale také znamenaly počátek sblížování KDS s nejsilnější vládní stranou. Mluvčí KDS Ondřej Turek prohlásil v únoru 1995 na adresu ODA, že „zvláště špatné je (ze strany ODA- pozn. autora) znevažování hodnot, jako je právo, odpovědnost a loajalita vůči demokratickému státu. Působení ODA se v této věci neliší od metod té nejdetraktivnější opozice.“ V. Benda prohlásil, že podoby možné spolupráce s ODS jsou různé- do volnější předvolební koalice až po sloučení obou stran. KDS dle Benda předem neodmítá ani jednu možnost, bude však usilovat o zachování své vlastní křesťanskodemokratické identity. Marek Benda však nevyločil ani samostatnou kandidaturu KDS ve volbách roku 1996, za kterýmžto účelem se rozjeli reprezentanti strany do regionů jednat se zástupci obcí i hospodářskými špičkami. KDS se také v únoru nechala slyšet, že nepovažuje téma sexuální výchovy ve školách za vhodné a distancuje se od něj.¹⁶⁰

Dne 4.3.1995 proběhla VIII. celostátní konference ODA, která posloužila jako reflexe vzniklé situace. Vedení aliance však zůstalo prakticky nezměněno: post předsedy obhájil Jan Kalvoda a místopředsedy se stali Vladimír Dlouhý, Pavel Bratinka a nově také Jiří Skalický.¹⁶¹ V březnu také Luxova KDU-ČSL vyjádřila zájem o integraci s KDS, Předseda KDS I. Pilip prohlásil, že si nabídky velmi váží, ale že její „realnost záleží i na řadě dalších faktorů“. Orgány KDS se jí budou podle Pilipa vážně zabývat, ale J. Lux se nechal slyšet, že „vůdcům KDS jde více o parlamentní křesla, než o hodnoty a principy v politice“. Místopředseda KDS V. Benda otevřeně hovořil i o možném sloučení s KAN.¹⁶² Návrh partnerské smlouvy mezi KDS a KAN zazněl v dubnu, kdy ovšem byl již vysloven souhlas představitelů obou subjektů o spolupráci ODS a KDS a bylo rozhodnuto, že pokud dojde ke sloučení, tak že do voleb 1996 vzniklý subjekt půjde pod značkou ODS. Proces integrace měl však trvat déle, a tak bylo stanoveno, že do prázdnin bude vypracováno memorandum, které proces zahájí, a budou ho následně muset ratifikovat sněmy obou stran. KDS navíc posílila v PS PČR, když poslance Loma (ODS) nahradil člen KDS A. Sochor. V. Benda prohlásil, že KDS již od roku 1990 usiluje o integraci v pravé části spektra, která má přinést zpřehlednění jeho nesocialistické části a KDS chce být krystalizačním centrem těchto snah. Připomněl také, že schůzka se zástupci ODS neznámá, že „bychom jednání s KDU-ČSL přerušili, ale znamená to, že

---

¹⁶⁰ Budování státu, únor 1995, s. 4- 5

¹⁶¹ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 97

¹⁶² Budování státu, březen 1995, s. 8

jednání s ODS bereme velmi vážně.“ I. Pilip se také nechal slyšet, že vzhledem k vysoké kriminalitě bylo předčasné zrušení trestu smrti roku 1990.¹⁶³

Ve věci integrace s ODS však nepanovala uvnitř KDS shoda, což se plně projevilo v květnu, kdy vypukl v rámci stranické elity spor, jenž obrátil i postoje členské základny KDS v této věci. Začátkem května došlo k rozdělení poslaneckého klubu KDS na dva kluby. V PS PČR se nově ustavil klub s názvem „KDS 1“, který vyjádřil podporu předsedovi strany a dvěma ministrům KDS ve vládě. Jeho předsedou se stal poslanec Jan Zahradníček, dalšími členy pak poslanci Pavel Tollner, Vladimír Koronthály, Jiří Haringer a Věnceslav Lukáš. Počet členů původního klubu KDS se tak snížil z deseti na pět. Zůstali v něm poslanci Marek Benda, Pavel Kolář, Jan Litomiský, Michal Lobkowicz, Antonín Sochor a Tomáš Svoboda. Předseda strany Ivan Pilip prohlásil, že KDS je vzniklou situací poškozena a vyjádřil zklamání tím více, že zakladatelé nového klubu informovali o svém úmyslu dříve předsedu KDU-ČSL a nikoliv jej. Poslanec P. Tollner však popřel, že by daná situace měla vést k rozpadu KDS, jen připustil existenci dvou názorových křídel uvnitř strany a podtrhl, že spolupráci s ODS nový klub neodmítá, jen je pro něj nepřijatelná integrace obou stran. Cílem frakce bylo dle Tollnera „nezpronevřit se důvěře, kterou nám dala členská základna a zachovat kontinuitu politiky KDS.“ Sympatie představitelů klubu „KDS 1“ ke KDU-ČSL jsou však od prvopočátku zjevné. Dr. Josef Musil v tomto vidí i vlivy regionální příslušnosti předáků klubu, neboť lídři klubu P. Tollner aj. Zahradníček byli poslanci z tradičně „lidovecké“ jižní Moravy.¹⁶⁴ P. Tollner také prohlásil, že „KDS 1“ bude usilovat o svolání mimořádného sjezdu strany, který by rozhodl o sloučení s ODS či s jiným subjektem. To ovšem podle stranických stanov nebylo jednoduché, neboť mimořádný sjezd svolává předseda strany nejpozději do dvou měsíců od obdržení odůvodněného písemného požadavku, který musí být podepsán nejméně jednou třetinou členů KDS, jednou třetinou schůzí místních organizací, třetinou oblastních organizací či třemi pětinami republikového zastupitelského výboru. Podle vedení KDS však není odchod pěti poslanců z klubu dostatečným důvodem ke svolání mimořádného sjezdu strany. V důsledku vzniku klubu „KDS 1“ byl P. Tollner následně odvolán z funkce místopředsedy KDS. Tyto důsledky komentoval takto: „Jsem polichocen, že jsem trestán, protože jsem nechtěl vstoupit do ODS.“ Na jednání Republikového zastupitelského výboru KDS v Chebu bylo vydáno oficiální usnesení, dle něhož jediným legitimním zástupcem KDS v PS PČR je poslanecký klub KDS. Představitelé strany se také pokusili o odvolání P. Tollnera z funkce

---

¹⁶³ Budování státu, duben 1995, s. 4

¹⁶⁴ Rozhovor autora s RNDr. Josefem Musilem v Praze dne 15.4.2009

místopředsedy PS PČR. Jednání v této věci připustil poslanec Marek Benda, ale za P. Tollnera se v parlamentu postavily KDU-ČSL i ODA.¹⁶⁵

Dne 22.6.1995 podepsali předsedové KDS a ODS I. Pilip a V. Klaus smlouvu o integraci obou stran, k níž mělo dojít na přelomu března a dubna 1996 s odevzdáním kandidátních listin do voleb do PS PČR. Již předtím mělo ale dojít k integraci KDS a KAN. Předseda KDS Ivan Pilip komentoval tento akt slovy: „Tři roky od minulých voleb, jichž se KDS účastnila v koalici s ODS nám ukázaly, že tato strana je nám všestranně nejbližší.“ Vedení KDS si bylo ale dle Pilipa přesto vědomo, že ne všechny organizace a členové strany budou chtít přestoupit do ODS. Tato hypotéza se ukázala být správná, neboť oblastní zastupitelský výbor KDS Moravy a Slezska ústy svého předsedy Antonína Marka rozhodně odmítl integraci s ODS. V dané situaci tak bylo vysoce pravděpodobné, že některé severomoravské organizace přejdou ke KDU-ČSL a jednotlivci i k DEU a ODA. Jan Zahradníček zdůraznil, že i po podepsání integrační smlouvy s ODS zůstane klub „KDS 1ů tím, čím je, tedy mimo KDS i mimo ODS. V červnu 1995 se také člen Politické rady KDS M. Lobkowicz vyslovil pozitivně k česko- německému dialogu.¹⁶⁶ Dle Václava Bendy je třeba sudetské Němce využít pro české zájmy, neboť jim stačí morální zadostiučinění a ne majetkové vyrovnání.

V srpnu 1995 podpořil poslanec T. Svoboda zákon o nutné obraně a zahraničně- politický expert KDS M. Lobkowicz se zase vyslovil pro změnu statutu jednotek OSN v bývalé Jugoslávii, aby nebyly vystaveny nebezpečí.¹⁶⁷

V září přestoupili všichni poslanci z klubu „KDS 1“ do KDU-ČSL, čímž klub zanikl. Lze jen spekulovat, nakolik bylo toto rozhodnutí ovlivněno přijetím nového jednacího řádu PS PČR, platného od 1.8.1995, jenž ustanovoval, že každá politická strana smí mít v PS PČR jen jeden poslanecký klub.¹⁶⁸ Dle P. Tollnera již „KDS vlastně neexistuje“, neboť část členstva pracuje pro ODS, část pro KDU-ČSL a část rezignovala na politickou činnost. I. Pilip a V. Benda se v září stali volebními „lídry“ ODS, vyslovili se pro vyrovnaný státní rozpočet, redukci státní správy, devizový zákon a zákon o sociální pomoci. Z neznámých důvodů se však ministr životního prostředí František Benda vzdal v září mandátu v českobudějovickém zastupitelstvu.¹⁶⁹

Ve dnech 21.- 22.10.1995 proběhla v Ostravě IX. celostátní konference ODA. Úvodní proslov předsedy Kalvody byl později prohlášen za základ volebního programu ODA. Kalvoda zde

---

¹⁶⁵ Budování státu, květen 1995, s. 4- 5

¹⁶⁶ Budování státu, červen 1995, s. 5

¹⁶⁷ Budování státu, srpen 1995, s. 4

¹⁶⁸ Srov. zákon č. 90/1995Sb.

¹⁶⁹ Budování státu, září 1995, s. 4- 5

nejprve odmítl představu budoucí koaliční spolupráce s ČSSD. Výrazně však kritizoval poměry v současné vládní koalici. Hlavním motivem jeho projevu bylo odmítnutí slov premiéra Klause, že „transformace v ČR v podstatě skončila“. Kalvoda se vyslovil pro nižší daňové zatížení a menší míru přerozdělování, vznik krajů, posílení profesní a stavovské samosprávy a znovu podtrhl důležitost individuální svobody a nedotknutelnost soukromého vlastnictví.¹⁷⁰ Politická rada ODA doporučila lídry aliance pro parlamentní volby. Předseda Jan Kalvoda se měl stát lídrem v Praze, pro střední Čechy měl být lídrem Libor Kudláček, pro západní Pavel Bratinka, pro severní Jiří Skalický, východní Karel Ledvinka, jižní Čechy Roman Češka, severní Moravu Daniel Kroupa a jižní Moravu Vladimír Dlouhý.¹⁷¹

Sloučení KDS a ODS:

Dne 18.11.1995 měl sjezd KDS rozhodnout o sloučení s ODS. Dva týdny před tím však došlo uvnitř strany ke zformování platformy „Za zachování KDS“. Její představitelé vyjádřili strach ze ztráty možnosti plnit slib, který dali voličům, a také tvrdili, že KDS je schopná samostatné existence. Frakce však vyjádřila jistou programovou náklonnost spíše ke KDU-ČSL a ODA. Mluvčím platformy se stal Rostislav Gargulák, donedávna politický poradce předsedy Pilipa. Gargulák odmítl názor Václava Klause o blízkosti ODS a KDS, neboť dle jeho názoru je mezi oběma stranami rozdíl především v mravních hodnotách a V. Klaus je dle Garguláka jedním z protagonistů mravního relativismu. Předseda KDS Ivan Pilip toto odmítl a snahy skupiny označil za nelegitimní. Sjezd KDS pak rozhodl jednoznačně: 101 delegátů se vyslovilo pro integraci s ODS, 69 jich bylo proti. KDS se tak na konci března 1996 měla včlenit do nejsilnější vládní strany, čímž měla být její samostatná existence zpečetěna. Jejím členům bylo zajištěno podle slučovací smlouvy v rámci ODS křeslo místopředsedy a čtyři volitelná místa na kandidátkách ODS ve volbách do PS PČR. Dne 18. listopadu schválil slučovací smlouvu také kongres ODS, ale smlouvu o integraci s KDS mezitím vypověděl KAN, čímž se daného procesu neúčastnil. Mezi konáním sjezdu a 31.3.1996, kdy mělo dojít k definitivnímu sloučení obou stran, se tak předseda KDS Ivan Pilip nacházel v bezprecedentní situaci předsedy KDS a také místopředsedy ODS, což vyvolalo úvahy, zda-li to není v rozporu s ustanoveními zákona o politických stranách, v němž se praví, že nikdo nesmí být členem více politických stran. Vzhledem ke krátkému přechodnému stavu však byla tato záležitost

---

¹⁷⁰ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 109

¹⁷¹ Tamtéž, s. 110

všeobecně tolerována.¹⁷² V dalším období pak již zástupci KDS koordinovali jen probíhající integrační proces s ODS a postupně upustili od vlastní iniciativy. Začátkem roku 1996 však podle průzkumů vyšlo najevo, že až 40% členské základny KDS je proti sloučení s ODS. KDU-ČSL následně určila jednoho z místopředsedů pro komunikaci s platformou „Za zachování KDS“, kteréžto téma chtěla následně otevřít v předvolebním boji.¹⁷³ Dne 19.3.1996 dali na základě smlouvy o spolupráci zástupci KDS na ministerstvo vnitra návrh na výmaz své značky z evidence politických stran a hnutí. Veřejně pak strana svou činnost ukončila k 31.3.1996 na předvolební konferenci ODS. Ivan Pilip prohlásil v rozhovoru pro Lidové noviny 19. března, že sloučení s ODS nebude znamenat zánik politické orientace KDS.¹⁷⁴ Po sloučení však část členské základny přesto nevstoupila do ODS, ale odešla též do KDU-ČSL a část zůstala bezpartijní, na což podle integrační dohody měli členové právo, což bylo podle Dr. Bubna „velice demokratické“...¹⁷⁵ Jen nepatrná část členů později vstoupila do ostatních politických stran. Jedním z reprezentantů KDS, kteří se později stali členy ODA, byl někdejší radní města Písku Karel Cejnar.¹⁷⁶ Někteří z významných členů KDS byli ve volbách 1996 zvoleni do PS PČR: Ivan Pilip, Marek Benda či Miroslav Tyl za ODS, Pavel Tollner za KDU-ČSL. V prvních senátních volbách na podzim 1996 se pak senátory stali Václav Benda (ODS), Jan Zahradníček (KDU-ČSL) či další někdejší člen KDS Miloslav Müller (ODS).

Vývoj ODA po zániku KDS- léta 1996- 2007:

Volební výsledek ODA v parlamentních volbách roku 1996 činil zisk 6,4%, tj. 13 mandátů. Oproti situaci před čtyřmi roky to bylo mírné zlepšení, ambice představitelů aliance na dvouciferný výsledek se však nenaplnily. I přesto však obě menší koaliční strany mírně posílily své pozice, když vládní koalice nyní obsadila jen 99 mandátů a vysoká míra dominance ODS skončila. Povolební vyjednávání způsobily roztržku ve vládní koalici, kterou předseda ODA J. Kalvoda komentoval na XI. celostátní konferenci ODA 7. a 8.9.1996 v Pardubicích jako výsledek „plíživé nemoci ODS, jejímiž příznaky jsou ztráta soudnosti, slepota k vlastním chybám, hluchota ke kritickým hlasům a k odlišným názorům a hlavně

---

¹⁷² Budování státu, listopad 1995, s. 5

¹⁷³ Budování státu, únor 1996, s. 1

¹⁷⁴ Budování státu, březen 1996, s. 4

¹⁷⁵ Rozhovor autora s PhDr. Milanem Bubnem v Praze dne 10.3.2009

¹⁷⁶ Srov. *Svoboda, Odpovědnost, Solidarita*, KDS, Praha, 1991, s. 9 a

<http://www.volby.cz/pls/kv1998/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xnumnuts=3104&xobec=549240&xstrana=13>

malá odvaha k dalším reformním krokům“.¹⁷⁷ V nově vytvořené vládě získaly ODA i KDU-ČSL po čtyřech křeslech, čímž získaly paritní poměr k počtu ministrů ODS. Za ODA usedli ve vládě: J. Kalvoda (místopředseda vlády a ministr spravedlnosti), V. Dlouhý (ministr průmyslu a obchodu), J. Skalický (ministr životního prostředí) a P. Bratinka (ministr bez portfeje).

V listopadu 1996 proběhly první senátní volby. Z prvního kola postoupilo sedm kandidátů za ODA, jejich úspěšnost ve druhém kole pak byla stoprocentní- ODA obsadila sedm senátorských postů.¹⁷⁸ Navzdory volebnímu úspěchu však stále sílilo vnitřní napětí uvnitř ODA, zejména mezi vedením a některými krajskými organizacemi (jihočeská, jihomoravská). Vnitřní vývoj v ODA však získal úplně nové obrysy, když 17.12.1996 kdy měl během schůze PS PČR vystoupit ministr Kalvoda a obhajovat svou koncepci reformy justice. Předseda ODA však poslancům oznámil, že odstupuje ze všech vládních funkcí a vzdává se mandátu poslanci kvůli faktu, že přestože nesložil státní rigorózní zkoušku, užíval veřejně titul *JUDr.* Tato náhlá událost vyvolala uvnitř ODA šok. Nakolik byla tato skutečnost jen záminkou ke Kalvodovu zamýšlenému odchodu z politiky můžeme dnes jen spekulovat. Přesto však Kalvodovo rozhodnutí lze chápat jako počátek politického pádu ODA, který však v průběhu následujícího roku provázela bouřlivý vývoj i na celé české politické scéně. Kalvodu nahradila na postu ministra spravedlnosti v lednu 1997 Vlasta Parkanová. Předsedou ODA však Kalvoda zůstal až do březnové celostátní konference aliance. Kalvodovým odchodem posílilo ve straně tzv. pragmatické křídlo kolem ministra V. Dlouhého.¹⁷⁹ Novým předsedou ODA byl zvolen senátor Michael Žantovský, jenž byl členem strany jen několik týdnů a představoval umírněný kompromis mezi znesvářenými křídly. Místopředsedy se stali znovu J. Skalický, P. Bratinka a V. Dlouhý. Situace v ODA se však po nástupu nového vedení vyhrotila. Dne 16.4.1997 se z iniciativy poslanců I. Maška a Č. Hofhanzla ustanovila tzv. Pravá frakce ODA, jež 5.5. vydala své prohlášení s názvem *Krize odpovědnosti*, v němž je konstatováno, že strana byla mnoha lidmi, kteří jsou odpovědní za vytrvalé zlehčování negativních tendencí, dlouhodobé neřešení rostoucích problémů, právní nihilismus a ignoranci, využita jako „výťah k moci“, a že cílem frakce je taková politika pravice, kde slova jsou v souladu s činy a činy s principy, a kde v politice i právu bude uplatňována individuální odpovědnost.¹⁸⁰ Vedení ODA označilo ustanovení *Pravé frakce* za účelové. Toto vše se odehrávalo již v době, kdy

---

¹⁷⁷ Pšejja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005, s. 127

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 128

¹⁸⁰ Srov. Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 164- 166

vláda Václava Klause byla pod vlivem zhoršující se hospodářské a ekonomické situace v ČR nucena přijmout dva tzv. balíčky úsporných opatření a došlo k personálním změnám ve vládě, jež se dotkly i ODA- na konci května odešel z postu ministra průmyslu a obchodu V. Dlouhý a ve funkci ho v létě nahradil Karel Kühnl. Uvnitř strany pokračovaly během léta osobní spory, jež měly neblahý dopad na obraz ODA na veřejnosti. Dne 27.9.1997 se konal v Hradci Králové první konvent *Pravé frakce*, na němž její představitelé vyslali vůči vedení aliance smířlivý signál a prohlásili, že rozhodně nemají v úmyslu ODA rozštěpit. Ani tento impuls však nezabránil tomu, aby preference ODA podle říjnového průzkumu IVVM klesly pod pětiprocentní hranici. Pod dojmem těchto událostí svolal předseda ODA M. Žantovský na 29. a 30.11.1997 mimořádnou celostátní konferenci, na níž se rozhodl dát svůj post k dispozici. Stejně učinil i místopředseda ODA V. Dlouhý. Na mimořádné celostátní konferenci byl pak předsedou zvolen podle očekávání Jiří Skalický, jehož zvolení pro mnohé znamenalo urovnání sporu. Přesto zde však opět došlo roztržce mezi stoupenci *Pravé frakce* a odstupujícím předsedou Žantovským. Místopředsedy byli zvoleni Miroslav Tošer, Karel Kühnl a Daniel Kroupa.¹⁸¹ Jednání konference svár ve straně nevyřešilo. Místo věcné diskuze o vnitrostranických a politických problémech, jakož i o programových cílech a dalším směřování aliance, zde převládl silně konfrontační tón, spojený s řadou výpadů proti *Pravé frakci*. Pro její zástupce tak bylo další setrvání ve straně prakticky nemyslitelné. I proto také na počátku roku 1998 ze strany odešli a založili novou marginální *Stranu konzervativní smlouvy*. Mezi tím však došlo k jedné z nejvýznamnějších vnitropolitických událostí 90. let- pádu Klausovy vlády, jenž byl vyvolán skandálem kolem financování ODS a rozporem uvnitř ODS. V prosinci 1997 byla vytvořena nová vláda pod vedením dosavadního guvernéra ČNB Josefa Tošovského. Skandál kolem financování ODS však vyvolal pochybnosti i o způsobu financování ODA. V prosinci 1997 se u ODA objevila celá řada podezřelých dárců. V průběhu února 1998 začala financování ODA vyšetřovat policie poté, co předseda J. Skalický odmítl seznam dárců zveřejnit. Poté, co byl seznam zveřejněn, uvedení dárci tuto skutečnost popřeli a situace se ještě více zamotala.¹⁸²

V té době již však nastal rozklad aliance vlivem odchodů předních politiků ODA ze strany. Dne 20.2.1998 vystoupila z ODA ministryně spravedlnosti V. Parkanová a odešel také poslanec D. Kulka. 24. února stranu opustil její zakladatel P. Bratinka a dále také poslanec M. Kynčl. Z ODA odešel i V. Dlouhý. Ty o den později následoval i ministr průmyslu a obchodu K. Kühnl. Jiří Skalický se 20.2.1998 vzdal funkce předsedy a 26.2. vystoupil z ODA i on.

---

¹⁸¹ Pšeja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005, s. 129

¹⁸² Tamtéž, s. 130

Sérii odchodů předních osobností z ODA dovršili 3.3.1998 místopředseda PS PČR K. Ledvinka a poslanci M. Prokop a D. Navrátil.¹⁸³ Daniel Kroupa, jenž byl po odstoupení Skalického pověřen vedením aliance a v létě 1998 potvrzen na postu předsedy ODA, se 27.2.1998 pokusil o donkichotské gesto, když na tiskové konferenci prohlásil, že „stará ODA skončila, ODA jako politický program má naději jedině v případě, že se dokáže obrodit.“¹⁸⁴ Preference ODA se však tou dobou již pohybovaly hluboko pod hranicí volitelnosti a vedení aliance tak vyvstala otázka, jak se postavit k červnovým předčasným parlamentním volbám. Po sérii neúspěšných jednání s DEU a také s ODS se ODA rozhodla ve snaze netříštit hlasy pravice voleb nezúčastnit a soustředit se na podzimní senátní a komunální volby. Dne 16.6.1998 vyzval Ústřední sněm ODA členy aliance, aby ve volbách dali svůj hlas ODS nebo Rumlově Unii svobody.¹⁸⁵

Se začátkem funkčního období nově zvolené poslanecké sněmovny tak ODA definitivně zmizela z české parlamentní scény.

Před senátními a komunálními volbami roku 1998 vytvořili zástupci KDU-ČSL, US, ODA a DEU tzv. Čtyřkoalici, jejímž cílem bylo posílit pozice zúčastněných stran vůči ČSSD a ODS. Výsledek senátních voleb byl pro Čtyřkoalici nepochybně velkým úspěchem, když získala 14 senátorů, z nichž čtyři byli nominováni ODA. Senátorem se tak nově stal i předseda aliance Daniel Kroupa. Naopak výsledek komunálních voleb přinesl ODA zklamání, aliance ztratila své pozice v zastupitelstvech větších měst a např. v Olomouci či Ostravě se její kandidáti do zastupitelstva neprosadili vůbec. Ústřední sněm ODA schválil tzv. Konvergenci o budoucnosti, kde si ODA vytyčila svůj cíl do budoucna spolupodílet se na budování takové politické formace, jež by byla schopna stát se třetí alternativou vůči „stranám opoziční smlouvy“ ČSSD a ODS.¹⁸⁶ Formálním naplněním této vize se stal podpis tzv. Svatováclavské čtyřkoaliční dohody, kterou 28.9.1999 podepsali předsedové výše zmíněných stran, kde se zavázali ke společnému postupu do budoucna. Svou politickou vizi objasnili především jako onu třetí alternativu a dokument otevřeně kritizoval stávající situaci v zemi.¹⁸⁷ Čtyřkoalice se stala silným politickým hráčem, jenž během následujícího období reálně aspiroval na vítězství v příštích parlamentních volbách. Tento trend potvrdily i výsledky prvních krajských voleb v listopadu 2000, kdy se Čtyřkoalice stala druhou nejsilnější stranou v zemi. V senátních volbách navíc byl senátorem zvolen i nominant ODA (a občanské iniciativy *Impuls 99*) Josef

---

¹⁸³ Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989- 1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999, s. 200

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 199

¹⁸⁵ Pšeja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005, s. 131

¹⁸⁶ Opcit., s. 213

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 226- 227

Jařab. V průběhu roku 2001 však začala Čtyřkoalice vyčerpávat svůj potenciál, daný především důslednou opoziční rolí, když namnoze hlasovala pro vládní návrhy zákonů spolu s ČSSD. Nejdůležitějším faktorem budoucího krachu čtyřkoaličního projektu se staly vnitřní rozpory mezi stranami Čtyřkoalice. V této době stále narůstal úrok z dluhu ODA. Aliance tak byla pod tlakem této skutečnosti nucena řešit především tyto své vnitřní problémy, které poznamenaly i její ideově- politický charakter. Za druhého předsednictví Michaela Žantovského, který na postu předsedy vystřídal v červnu 2001 po dramatické volbě D. Kroupu,¹⁸⁸ přerušila ODA své kontakty s frakcí *Evropské lidové strany- Evropských demokratů (EPP-ED)* v Evropském parlamentu, jejímž pozorovatelem byla již od poloviny 90. let, a přiblížila se frakci evropských liberálů (ELDR). Tento fakt, zapříčiněný částečně z důvodů právě vysokých finančních nároků vůči EPP-ED a částečně na základě ideových představ předsedy Žantovského, způsobil, že v rámci Čtyřkoalice byla ODA stále více izolována od vedoucího tandemu KDU-ČSL a US. Situace nakonec vyústila 1.2.2002 v odchod ODA ze Čtyřkoalice, který znamenal také definitivní konec tohoto projektu. Do parlamentních voleb v červnu 2002 šla ODA samostatně a zůstala hluboko pod hranicí volitelnosti (0,5%). Tak začala její pětiletá politická agónie, jež vyvrcholila jejím definitivním zánikem. V prosinci 2002 se po opětovném oslabení v komunálních volbách objevila iniciativa, podle níž se měla ODA sloučit s novou stranou *Evropští demokraté* bývalého pražského primátora Jana Kasla, která ovšem nebyla na XX. celostátní konferenci ODA 7.12.2002 přijata. Historicky poslední předsedkyní ODA zde byla zvolena biochemička Jiřina Nováková. Začátkem roku 2003 ODA opustil i její zakladatel a někdejší předseda, senátor Daniel Kroupa.¹⁸⁹ Pokusem o comeback ODA do vysoké politiky byli volby do Evropského parlamentu v červnu 2004, do kterých šla ODA v koalici s US-DEU, LIRA a Cestou změny pod názvem *Unie liberálních demokratů*, avšak úsilí skončilo neúspěšně. Poslední místo v parlamentu získala ODA skrze senátorský mandát svého člena Karla Schwarzenberga, jenž byl zvolen senátorem na podzim 2004. Skrze Schwarzenbergovu osobnost se pak ODA již v čase svého politického umírání stala stranou „vládní“, když byl člen ODA Schwarzenberg nominován začátkem roku 2007 na post ministra zahraničních věcí za Stranu zelených. Členská základna ODA se v posledních letech existence strany snižovala, až skončila na počtu zhruba 300 členů. Až do konce zůstali členy ODA například Jan Kalvoda či bývalý poslanec Oldřich Kužílek.

---

¹⁸⁸ Srov. Přeja, Pavel- Mareš, Miroslav: *Občanská demokratická aliance*, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel (eds.): *politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1938- 2004*, Doplněk, Brno, 2005, s. 1545

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 1552

Dne 3.12.2007 se v Praze naposledy sešla celostátní konference ODA, na níž přijelo 45 delegátů z celé republiky. Třiačtyřicet z nich se vyslovilo pro zánik strany, ostatní se zdrželi. Dne 31.12.2007 tak ODA po osmnácti letech své existence definitivně zanikla. Zbyl po ní ještě stále více než padesátimiliónový dluh, jehož pohledávku přebrala s ODA spřízněná nadace.¹⁹⁰ Poslední „uložení do hrobu“ pak proběhlo 9.3.2009, kdy poslední místopředseda ODA Jaromír Císař předal Národnímu archivu České republiky čtyři a půl metru aliančních archiválií. Část dokumentů ODA je však již delší dobu uložena v Ústavu soudobých dějin AV ČR. Splácení dluhu skončí se zánikem posledního parlamentního místa ODA, tedy Schwarzenbergova senátorského mandátu. Téměř polovina dluhu tak zůstane nesplacena.¹⁹¹

„Personální kontinuita“ ODA a KDS na české politické scéně:

Evoluce dvou českých pravicových stran první poloviny 90. let- ODA a KDS, by nebyla úplná, kdybychom neupozornily na jejich přetrvávající vliv na českou politickou scénu i po svém zániku v rovině personální. ODA se v tomto směru odlišuje od KDS v tom, že z jejího lůna (z iniciativy členů strany) vzniklo několik „nástupnických“ subjektů- „potomků ODA“. KDS po svém sloučení s ODS žádného pokračovatele neměla. Mnozí její členové však dnes považují za chybu, že KDS nepřetržovala ve své institucionální podobě i třeba jako marginální subjekt. Podle Milana Bubna by tak mohla sloužit jako jakási „morální platforma“ vůči stávajícímu politickému establishmentu.¹⁹² Přesto však někteří členové KDS dodnes figurují na důležitých politických postech v ČR. Členy KDS byli kdysi dva současní poslanci za ODS Marek Benda a Petr Pleva. Dlouholetým poslancem za KDU-ČSL a později členem dozorčí rady České konsolidační agentury byl také Pavel Tollner. Senátory byli, jak již bylo výše uvedeno, Jan Zahradníček a do své smrti 3.6.1999 také zakladatel KDS a její dlouholetý předseda Václav Benda. Členem KDS byl také současný náměstek ministra práce a sociálních věcí a předseda městské organizace KDU-ČSL v Praze Marian Hošek.

Po politickém pádu ODA počátkem roku 1998 a odchodu některých jejích předních politiků, vznikla řada politických subjektů, mající svůj personální základ v řadách ODA. Z řad několika bývalých členů ODA na liberecku vznikla již roku 1998 *Demokratická regionální strana (DRS)*, která v regionu získala několik mandátů v obecních zastupitelstvech. Podobné postavení měla v Plzni *Pravá volba pro Plzeň* a na severní Moravě *Aliance nezávislých občanů*. Celostátně úspěšná na komunální úrovni je *Volba pro město*, kterou v roce 1998

---

¹⁹⁰ Kreč, Luboš: Anatomie politické smrti, In: <http://www.liberalove.cz/archiv.php?co=1199930020>

¹⁹¹ Štětka, Jan: Nesmrtelný příběh ODA, EKONOM.IHNED.CZ, 23.4.2009

¹⁹² Rozhovor autora s PhDr. Milanem Bubnem v Praze dne 12.5.2009

založil někdejší královéhradecký primátor za ODA Martin Dvořák, jenž z ODA vystoupil v únoru 1998.¹⁹³ V Praze se někteří bývalí členové ODA zase připojili k *Evropským demokratům Jana Kasla*. Další někdejší člen ODA, karlovarský zastupitel Josef Kotek zase založil stranu *Alternativa*, která pod názvem „Alternativa pro kraj“ uspěla rovněž v krajských volbách v Karlovarském kraji na podzim 2008. Nejpočetnější skupina členů ODA, jenž odešli ze strany po rozkolu na přelomu let 1997/1998 v čele s I. Maškem a Č. Hofhanzlem založila *Stranu konzervativní smlouvy*, jenž se roku 2001 sloučila s *Konzervativní stranou* pod stejným názvem. Další někdejší člen ODA a autor její kroniky Milan Hamerský, jenž ze strany odešel v lednu 2002, byl zase dlouholetým předsedou *Liberální reformní strany*, jenž byla v letech 2002- 2008 zastoupena skrze senátora Jiřího Zlatušku v horní komoře Parlamentu ČR. Část bývalých členů ODA odešla do US (např. Karel Kühnl). Někteří však po svém odchodu z aliance doplnili řady i dnešních parlamentních stran: bývalý ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil je tak dnes poslancem za ODS, bývalý ministr kultury Václav Jehlička je senátorem za KDU-ČSL a další ministři někdejšího Topolánkova kabinetu Vlasta Parkanová (poslankyně za KDU-ČSL) a Karel Schwarzenberg jsou dnes členy přípravného výboru nové politické strany TOP 09. Někteří další bývalí představitelé aliance pracují dnes jako diplomaté: M. Žantovský je velvyslancem ČR v Izraeli a K. Kühnl velvyslancem ČR v Chorvatsku. Mnoho někdejších členů ODA i KDS dnes zastává významná místa také ve státní správě, v akademické sféře či v byznysu. Výčet těchto jmen by byl určitě velmi dlouhý.

Závěr:

Z výše nastíněné evoluce obou sledovaných politických stran se v samém závěru můžeme pokusit nastínit základní determinanty, které jejich postavení i profilaci na české politické scéně v první polovině 90. let výrazně ovlivnily. Již ze samotného expozé vývoje pravé části českého stranického spektra v širší časové perspektivě jsou patrné vývojové tendence, jež definují strukturální podmínky, do nichž ODA i KDS na začátku 90. let vstoupily. V této historické perspektivě jsou zřejmě v zásadě dvě ideově definované prostorové množiny, do nichž mohly nově se konstituující subjekty na úsvitu českého stranicví po roce 1989 vstoupit. Existovala zde ČSL coby potomek předválečného politického katolicismu. Zachování její organizační struktury i v dobách komunistického režimu umožnilo zachovat v české společnosti tradiční „frozen cleavage“ křesťanské orientace v rokkanovském duchu. Dále

---

¹⁹³ Pšejja, Pavel- Mareš, Miroslav: Občanská demokratická aliance, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel (eds.): Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005, s. 1553- 1554

potom vedle zaniknuvšího agrárního stavovského sloupu zde objektivně existovala tradice předválečné české měšťanské politiky, kterou někteří autoři interpretují jako koncepci kombinující specificky českou tradici filozofie politiky s anglosaskými konzervativními motivy.¹⁹⁴ I proto se pro takto definovaný ideově- politický proud české politiky vžilo označení „liberálně- konzervativní“. Vzhledem k sociokulturním determinantám a z nich vyplývajícím štěpení v české společnosti po roce 1989 však nutně muselo dojít k profilaci takového subjektu podél dominantní socioekonomické dělicí linie. Tuto pozici, zdá se, nejrychleji obsadila Klausova ODS jakožto nejsilnější dědic Občanského fóra.

Z těchto tezí nutně vyplývá strukturální charakteristika, s níž se obě námi sledované strany musely vyrovnávat, tedy skutečnost, že fakticky mohly obě strany aspirovat jen na obsazení vedlejších pólů v dané ideově definované části stranického systému. Obě strany tak stály především před otázkou, jak se od dominantních stran v daném prostoru odlišit. ODA sice byla vývojově starší reprezentant „občanské“ pravice v ČR, ale po vzniku ODS roku 1991 byla konfrontována s jejím rodícím se dominantním postavením ve stejné pozici subjektu nově zrozeného z útroby OF. Na první pohled byly obě strany programově téměř identické. K jejich odlišení tak muselo nutně dojít v jiné než programové rovině. Snad nejpregnantněji vyjádřil faktory ovlivňující toto odlišení někdejší volební manažér OF, ODS i ODA Petr Havlík: „Lidé z ODA někdy od roku 1991 zastávali názor, že ODS je skupinou Klausových pohůnků, pragmatických dravců a lidí rozumu mdlého. Naproti tomu se v ODS vžila představa, že ODA se rekrutuje ze zamindrákovaných pseudointelektuálů, kteří nemají rádi Klause a dokážou pouze tlachat po hospodách...“¹⁹⁵ ODA tak byla odsouzena k tomu obsadit ten voličský segment, jenž byl ideově i programově téměř identický s elektorátem ODS, ale nebyl definován primárně podél socioekonomické dělicí linie. Pozdější volebně verifikovaná systémová pozice ODA coby vedlejšího pólu na pravici lineární osy stranicko- politického kontinua tak odpovídá objektivní existenci méně početného, leč systémově relevantního postmateriálně definovaného pravostředového elektorátu, jenž je často nazýván pojmy jako „měštští liberálové“ či „tábor pravdy a lásky“. Hlubší analýza tohoto elektorátu, jakož i případný protisměrný vliv programatiky ODA na ideově- politické postoje takto definovaného voličstva by zasluhoval separátní pozornost. Zde však k této úvaze není prostor. Je třeba také podtrhnout, že politický pád ODA na přelomu let 1997/1998 a následná ztráta její systémové relevance nebyla způsobena primárně zásadním přeskupováním voličských preferencí v tomto prostoru, ale spíše byla způsobena vnitřním vývojem v alianci. Nesporné je také to, že

¹⁹⁴ Srov. např. Bednář, Miloslav: České myšlení, Filosofia, Praha, 1996, s. 156

¹⁹⁵ Citováno podle Měchýř, Jan: Velký převrat či snad revoluce sametová?, Progetto, Praha, 1999, s. 175

z hlediska dalšího vývoje českého stranického systému získala ODA svého substituenta v podobě nově vzniklé US.

Z výše nastíněné základní odlišnosti obou sledovaných stran, tedy především jejich ideově-politické profilace, je zřejmé, že KDS stála na počátku své existence v jiné situaci, neboť prostor, jenž hodlala obsadit, byl definován na základě jiných proměnných. Hlavním konkurentem v tomto prostoru se tak pro KDS stala (KDU-)ČSL. KDS se od počátku své existence snažila profilovat jako moderní křesťanskodemokratický subjekt západoevropského typu, který není definován na základě konfesijní příslušnosti, čímž se nepochybně hodlala vůči ČSL vymezit (vedle předpokladu diskreditace ČSL existencí v rámci Národní fronty v dobách komunistického režimu). S ohledem na dějinně zachovaný křesťanský voličský segment coby lidovecký elektorát, jakož i složité postavení křesťanství v české společnosti obecně, bylo zřejmé, že samostatně nemá KDS šanci získat systémovou relevanci a také ji samostatně nikdy nezískala. Koaliční spolupráce s lidovci roku 1990 a následný příklon k ODS roku 1992 lze interpretovat nejen jako výsledek osobních animozit mezi představiteli ČSL a KDS, ale také jako jisté postupné posílení některých ne úplně autenticky křesťanskodemokratických prvků v postojích strany. Jedná se především o vyšší míru zdůrazňování neoliberálních socioekonomických bodů programu. KDS se tím zřejmě snažila přiblížit programatice některých křesťanskodemokratických „catch-all parties“ pravého středu v západní Evropě, v českém prostředí však tento krok fakticky znamenal přiblížení české „catch-all party“ pravého středu v podobě Klausovy ODS, které vyvrcholilo sloučením obou stran roku 1996. Odchod některých členů KDS do KDU-ČSL pak lze vnímat jako přirozené upřednostnění strany, mající historickou vazbu na předválečný český politický katolicismus.

Osud obou stran v institucionální rovině tak nebyl identický především v tom, že zatímco KDS na české politické scéně fakticky zůstala jako křesťanský proud v ODS, ODA získala spíše své ideově-politické i systémové nástupce a jako taková zůstala reprezentována prostřednictvím obou dominantních stran v daném ideově-politickém prostoru jen skrze individuální personální obsazení.

Toto shrnutí základních determinant postavení obou stran na české politické scéně i jejich osudu je možné vyvodit na základě analýzy, o níž jsme se v této práci pokusili. Pokud alespoň na některé otázky tohoto typu je tato práce schopna odpovědět, pak splnila svůj účel.

Na závěr chci velice poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Janu Burešovi, PhD. i konzultantovi RNDr. Josefu Musilovi, PhD. za odbornou i věcnou pomoc, kterou mi k vypracování práce poskytli. Děkuji také poslanci Parlamentu České republiky Marku Bendovi za vřelé poskytnutí archivních materiálů, týkajících se problematiky KDS, a Mgr. Ladislavu Mrklasovi, PhD. za vřelé poskytnutí svého článku o KDS.

Bez jejich pomoci by tato práce jen stěží spatřila světlo světa.

Ve Strakonících, 15.7.2009

Vladimír Hanáček

Obsah:

Úvod	3
Tradice české pravicové politiky ze systémového a ideově- politického hlediska	5
Typologické zařazení českého stranicko- politického systému první poloviny 90. let 20. století	7
Hnutí za občanskou svobodu- společný „předek“ ODA i KDS	11
Občanské fórum- společné „lůno“ ODA i KDS	17
Srovnání programových dokumentů ODA a KDS	21
Srovnání vnitřní organizace ODA a KDS	28
Zapojení ODA a KDS do politického systému- léta 1990- 1992	31
Zapojení ODA a KDS do politického systému- léta 1992- 1996	39
Přístup ODA a KDS k otázce rozdělení ČSFR	41
Přístup ODA a KDS k otázce privatizace	41
Přístup ODA a KDS k otázce církevních restitucí	42
Rok 1993	44
Rok 1994	48
Rok 1995	51
Sloučení KDS a ODS	55
Vývoj ODA po zániku KDS- léta 1996- 2007	56
„Personální kontinuita“ ODA a KDS na české politické scéně	61
Závěr	62
Obsah	66
Seznam použité literatury	67

Seznam použité literatury:

Tištěné prameny:

Budování státu 1990- 1996

Svoboda, Odpovědnost, Solidarita, KDS, Praha, 1991

Žďárský program, Obnovit tvář země, KDS, Praha, 1992

Křesťanskodemokratická strana, Programové prohlášení, KDS, Praha, 1990

zákon č. 90/1995Sb

Internetové zdroje:

Kreč, Luboš: Anatomie politické smrti, In:

<http://www.liberallove.cz/archiv.php?co=1199930020>

Štětka, Jan: Nesmrtelný příběh ODA, EKONOM.IHNED.CZ, 23.4.2009

<http://www.cevroinstitut.cz/component.php?cocode=article&arid=172>

<http://www.volby.cz/pls/kv1998/kv21111?xjazyk=CZ&xid=0&xv=12&xnumnuts=3104&xobec=549240&xstrana=13>

Literatura:

Hamerský, Milan, J.- Dimun, Petr: Deset let na straně svobody, Kronika ODA z let 1989-1999, Bachnat spol. s r.o., Brno, 1999

Šedo, Jakub: Křesťanskodemokratická strana, In: Malíř, Jiří- Marek, Pavel: Politické strany, Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1938- 2004, Doplněk, Brno, 2005

Pšeja, Pavel- Mareš, Miroslav: Občanská demokratická aliance, In: tamtéž

Pšeja, Pavel: Občanské fórum, In: Tamtéž

Fiala, Petr- Strmiska, Maxmilián: Systém Politických stran v letech 1989- 2004, In: Tamtéž

Mrklas: Ladislav: Křesťanskodemokratická strana, Pravý úhel, 1999

Kunc, Jiří: Stranické systémy v re/konstrukci, SLON, Praha, 2000

Pšeja, Pavel: Stranický systém České republiky, CDK, Brno, 2005

Honajzer, Jiří: Občanské fórum, vznik, vývoj, rozpad, Orbis, Praha, 1996

Bureš, Jan: Občanské fórum: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2007

Fiala, Petr- Foral, Jiří- Konečný, Karel- Marek, Pavel- Pehr, Michal- Trapl- Miloš: Český politický katolicismus 1848- 2005, CDK, Brno, 2008

Fiala, Petr: Katolicismus a politika, CDK, Brno, 1995

Hlušičková, Růžena- Císařovská, Blanka: Hnutí za občanskou svobodu 1988- 1989, Maxdorf, Praha, 1994

Sartori, Giovanni: Strany a stranické systémy, CDK, Brno, 2005

Klíma Michal: Volby a politické strany v moderních demokraciích, Radix, Praha, 1998

Fiala, Petr- Strmiska, Maxmilián: Teorie politických stran, Barrister a Principal, Brno, 1998

Bednář, Miloslav: České myšlení, Filosofia, Praha, 1996

Měchýř, Jan: Velký převrat či snad revoluce sametová?, Progetto, Praha, 1999

Bobbio, Norberto: Levice a pravice, CDK, Brno, 2003

Čechurová, Jana: Česká politická pravice, NLN, s.r.o., Praha, 1999

Rokkan, Stein- Lipset, Seymour Martin (eds.): Party Systems and Voter Alignments, The Free Press, New York, 1967